

KLARA ZETKIN

MUISTEMIA LENINISTÄ

Näinä raskaina hetkinä¹, kun syvä suru masentaa meitä jokaista, kun jokainen tajuaa, että keskuudestamme on poistunut korvaamaton ihminen, mielessämme kirkastuu hänestä, ainoasta, valoisa ja elävä muisto, joka näyttää meille kuin salamanleimaus suuressa johtajassa suuren ihmisen. Leninissä persoonallisuutena yhdistyy sopusointuisesti johtaja ja ihminen. Tämän erikoisuuden ansiosta Lenin on syöpinyt ainiaaksi maailman proletariaatin suureen sydämeen, ja se on juuri sitä, mitä Marx sanoi kommunismin puolesta taistelevien mainioksi osaksi. Sillä työtätekevät, kaikki rikkauden uhrit, kaikki ne, jotka eivät ole selvillä porvarillisen maailman ehdollisesta valheellisuudesta ja tekopyhyydestä, osaavat tarkalla luontaisella vaistolla tehdä eron todellisen ja valheellisen, vaatimattoman suuruuden ja korkean pöyhkeyden välillä sekä heihin kohdistuneen todellisen rakkauden ja pelkkää tyhjäänpäiväistä kunnianhimoa kuvastavan suosionhaun välillä.

Pidän velvollisuutenani kertoa kaikesta, mitä on pikku paloinakin säilössä omakohtaisessa muistelma-aarteistossani unohtumattomasta johtajasta ja ystävästä. Se on velvollisuuteni Vladimir Iljitšiä kohtaan. Se on velvollisuuteni niitä kohtaan, joiden hyväksi hän teki koko työnsä: proletaareja, työtätekeviä, koko maailman riistettyjä ja orjuutettuja kohtaan, joita hän rakasti sydämestään ja jotka hänen ylväs aatteensa näki vallankumoustaistelijoiksi ja korkeamman yhteiskuntajärjestelmän luojiksi.

Varhaisyyksyllä 1920 tapasin Leninin ensimmäisen kerran sen jälkeen, kun koko maailmaa oli järkyttänyt Venäjän vallankumous. Olin vastikään saapunut Moskovaan, oli juuri meneillään muuan puolueistunto, ja ellei muistini petä, se pidettiin Sverdlovin salissa Kremlissä. Lenin ei näyttänyt minusta

¹ Muistelmat on kirjoitettu tammikuussa 1924.—*Toim.*

muuttuneen, hän oli tuskin lainkaan vanhentunut. Olisin voinut vannoa, että hänellä oli yllään sama vaatimaton, huolellisesti puhdistettu takki, jonka olin nähnyt hänellä ensimmäistä kertaa tavatessamme, 1907 II Internationalen maailman kongressissa Stuttgartissa. Rosa Luxemburg, joka taiteilijamaisen tarkalla silmällä pani aina merkille kaiken luonteenomaisen, oli osoittanut minulle silloin Leniniä sanoen: „Katso tarkasti tuota miestä. Se on Lenin. Kiinnitä huomiota hänen itsepäiseen, tahdonmiestä todistavaan pääkallonmuotoon”.

Käytöksessään sekä puheissaan Lenin oli pysynyt samanlaisena kuin ennen. Väittelyt virisivät toisinaan hyvin vilkkaiksi, jopa intohimoisiksi. Lenin osoitti kuten ennenkin, II Internationalen kongressien aikana, erinomaisen suurta huomiota väittelyjen kulkuun, tavatonta itsehillintää ja levollisuutta, jossa kuvastui sisäinen keskittyneisyys, tarmo ja joustavuus. Sitä todistivat hänen huudahduksensa, erinäiset huomautuksensa ja hänen pitemmät puheensa, kun hän otti puheenvuoron. Näytti siltä, ettei hänen terävältä katseeltaan ja selkeältä älyltään voinut luiskahtaa sivuun mitään huomionarvoista. Silmäni pisti tuolloin kokouksessa, kuten muuten aina myöhemminkin, Leninin kuvaavin piirre — vaatimattomuus, sydämellisyys ja luonnollisuus koko hänen suhtautumisessaan kaikkia tovereita kohtaan. Puhun „luonnollisuudesta”, sillä sain täysin määrätyn vaikutelman, että se mies ei voinut käyttäytyä muuten kuin hän käyttäytyi. Hänen suhteensa tovereihin oli koko hänen sisäisen olemuksensa luonnollinen ilmaus.

Lenin oli puolueen kiistämätön johtaja, kun puolue kävi tietoisesti taisteluun vallasta ja viitoitti päämäärän ja tien venäläiselle proletariaatille ja talonpoikaistolle. Nauttien niiden luotamusta se hallitsee maata ja toteuttaa proletariaatin diktatuuria. Lenin oli suuren maan, maailman ensimmäisen proletaarisen valtion johtaja. Hänen ajatuksensa ja tahtonsa elivät miljoonissa ihmisissä myös Neuvosto-Venäjän rajojen ulkopuolella. Jokaisesta kysymyksestä hänen mielipiteensä oli maassa ratkaiseva, ja hänen nimensä oli toivon ja vapautuksen symboli kaikkialla, missä on sortoa ja orjuutta.

„Toveri Lenin johtaa meitä kommunismiin. Kestämme, olipa meillä mitä vaikeuksia tahansa”, sanoivat venäläiset työläiset. Korkeimman ihmisyyhteiskunnan ihanteellinen valtakunta sisäisen katseensa edessä he kiiruhtivat rintamalle vilua ja nälkää kokien tai äärimmäisin voimainponnistuksin tekivät kaikkensa kunnostaakseen uskomattomien vaikeuksien keskellä maansa taloudellista elämää.

„Meidän ei huoli pelätä, että tilanherrat tulevat ottamaan meiltä maan pois. Iljtit ja bolševikit puna-armeijalaisten kanssa pitävät meidän puolta ja auttavat” — niin ajattelivat talonpojat,

joiden maan tarve oli tyydytetty. „Eläköön Lenin!” — ne sanat nähtiin usein monien kirkkojen seinissä Italiassa. Se oli sellaisen proletaarin ihastunutta ihmettelyä, joka tervehti Venäjän vallankumousta omana vapauttajanaan. Leninin nimen ympärille yhdistyivät niin Amerikassa kuin myös Japanissa ja Intiassa kaikki yksityisomistajain valtaa vastaan taistelevat.

Miten yksinkertaisesti ja vaatimattomasti puhuikaan Lenin, joka oli jo suorittanut jättisuuren historiallisen työn ja jonka kannettavana oli rajattoman luottamuksen, kaikkein raskaimman vastuullisuuden ja alituisesti voimia vaativan työn valtava taakka! Hän sulautui kokonaan toverijoukkoon, oli samaa ainesta, yksi monista. Hän ei tahtonut ainoallakaan eleellä tai kasvoniilmeellä osoittaa painostusta „johtavana persoonallisuutena”. Sellainen oli hänelle täysin vierasta, sillä hän oli todella aito selvä persoonallisuus. Lähetit toivat yhtenäen tiedotuksia eri laitoksista, siviili- sekä sotilaslaitoksista, hyvin usein hän antoi siinä heti paikalla vastauksen kirjoittaen nopeasti muutaman rivin. Leninillä oli jokaiselle ystävällinen hymy ja päänyökkäys, ja aina se nostatti vastaukseksi iloisen ilmeen siinä, kenelle hän hymyili. Istuntojen aikana hän keskusteli ja sopi silloin tällöin eri asioista milloin minkin vastuunalaisen toverin kanssa herättämättä kenenkään sivullisen huomiota. Väliajalla Lenin sai kestää oikean hyökkäyksen, toverit ympäröivät hänet joka puolelta, siinä oli miehiä sekä naisia Pietarista, Moskovasta ja myös liikkeemme monista muista keskuksista. Erikoisen paljon hänen ympärillään oli nuoria tovereita: „Vladimir Iljitš, olkaa hyvä”... „Toveri Lenin, ette saa kieltää”... „Iljitš, tiedämme hyvin, että te... mutta...” Satamalla satoi siihen tapaan pyyntöjä, kyselyjä ja ehdotuksia.

Lenin kuunteli ja vastaili kaikille uupumattoman, liikuttavan kärsivällisesti. Hän oli tunnontarkka ja aina valmis auttamaan puolueetyössä sekä henkilökohtaisessa surussa. Sydän iloitsi nähdessä, miten hän suhtautui nuorisoon, puhtaana toverillisesti, vailla kaikkea pedanttisuutta, vailla opettajan sävyä tai ylimielisyyttä, mikä syntyy siitä tunnosta, että iäkkäys on muka jo sellaisenaan verraton paremmuus ja hyve.

Lenin käyttäytyi siten kuin käyttäytyy tasa-arvoinen tasa-arvoisten kesellä, joihin hän kuuluu sydämensä kaikin säikein. Hänessä ei ollut „vallanpitäjän” varjoakaan, hänen arvovaltansa puolueessa oli mitä ihanteellisimman johtajan ja toverin arvovaltaa, jonka etevyyttä kunnioittaa siitä tietoisuudesta, että hän ymmärtää aina ja tahtoo puolestaan olla ymmärretty. En voinut olla tuntematta katkeruutta verratessani Leniniä ympäröivää ilmapiiriä Saksan sosialidemokratian „puolue-isien” pöyhkeilevään kaavamaiseen arvokkuuteen. Ja minusta tuntui kerrassaan typerältä se, miten mauttomasti sosialidemokraatti Ebert

„Saksan tasavallan herra presidentin ominaisuudessa” yritti matkia porvaristoa „sen kaikissa tottumuksissa ja tavoissa” menettäen tyystin ihmisarvontuntonsa. Eivät ne herrat olleet tietenkään koskaan niin „mielettömiä ja hurjapäisiä” kuin Lenin, että olisivat „yrittäneet tehdä vallankumouksen”. Ja heidän suojeluksessaan porvaristo voi sillä välin kuorsata rauhallisemmin kuin Heinrich Heinen elässä kolmenkymmenen viiden monarkin aikana — kuorsata, kunnes vihdoinkin täälläkin vallankumous nousee historiallisen valmistuksen välttämättömästä virrasta ja jyräyttää sille yhteiskunnalle: „Pois tieltä!”

* * *

Leninistä puoluekonferenssissa saamani vaikutelma, joka oli vielä saanut voimistusta monista senjälkeisistä keskusteluista, vain parani käydessäni ensimmäistä kertaa hänen kotonaan, perhepiirissä. Leninin asunto oli Kremlissä. Sinne mennessä piti ohittaa usea vartiopaikka. Sellainen valppaus aiheutui siitä, että vastavallankumoukselliset terroristit tekivät tuolloin vähän väliä murhayrityksiä vallankumouksen johtajia vastaan. Milloin oli tarpeen, Lenin otti puheilleen myös upeissa valtion huoneistoissa. Hänen yksityisasuntonsa oli kuitenkin äärimmäisen yksinkertainen ja vaatimaton. Olin käynyt monesti varakkaammin sisustetuissa työläisasunnoissa kuin mitä oli tämä „Moskovan kaikki-voivan diktaattorin” asunto.

Leninin vaimo ja sisar olivat juuri illallispöydässä, kun tulin heille, ja minutkin kutsuttiin heti hyvin sydämellisesti aterialle. Illallinen oli vaatimaton, ei yhtään kummempi kuin kenen tahansa keskinkertaisen neuvostotoimitsijan ateria siihen aikaan. Siihen kuului tee, ruisleipää, voita ja juustoa. Sitten sisaren piti „vieraan kunniaksi” etsiä jotain „makeaa”, ja onneksi löytyi pieni hillopurkki. Kuten tiedetään, talonpojat toivat „Iljitsilleen” runsaasti vehnäjauhoja, silavaa, kananmunia, hedelmiä jne., tiedetään myös, että siitä ei jäänyt mitään Leninin asuntoon. Kaikki lähetettiin sairaaloihin ja lastenkoteihin, sillä Leninin perhe noudatti tarkasti sitä periaatetta, että oli elettävä samoissa olosuhteissa kuin työtätekevät joukot.

En ollut tavannut Leninin vaimoa, tov. Krupskajaa sen jälkeen, kun olimme olleet vuoden 1915 maaliskuussa naissozialistien kansainvälisessä konferenssissa Bernissä. Hänen silmissään oli lempeä hyväntahtoinen ilme, ja miellyttäviin kasvoihin oli petollisen kalvava tauti jättänyt lähtemättömät jäljet. Paitsi sitä seikkaa hän oli muuten aivan entisensä, nimenomaan inkarnoitu suoraluontoisuus, teeskentelemättömyys ja suorastaan puritaaninen vaatimattomuus. Hänen hiuksensa oli kammattu sileästi taakse, yksinkertaiseksi sykkyräksi niskaan, ja puku oli aivan

tavallinen, niin että hän muistutti rasittunutta työläisvaimoa, jolla on ikuisena huolenaan se, että vain ehtisi, ettei vain haaskaisi aikaa turhaan. „Venäjän suuren valtakunnan ensimmäisenä naisena” — mikä hän oli porvarillisten käsitteiden ja sanontojen mukaan, Krupskaja oli kiistämättä ensimmäinen, mitä tulee uskollisuuteen sorrettujen ja hädänalaisten asialle. Häntä ja Leniniä yhdisti mitä vilpittömin elämänkatsomusten ja -näkemysten yhteisyys. Krupskaja oli Leninin oikea käsi, hänen tärkein ja paras sihteerinsä, hänen vakaumuksellisin aatetoverinsa, hänen katsomustensa pystyvin tulkitsija, yhtä uupumaton ystävien ja kannattajien järkevissä ja ymmärtävissä värväämisissä kuin Leninin aatteiden propagoimisessa työläisten keskuudessa. Sen ohella hänellä oli oma toimikenttensä, jolle hän oli antautunut koko sydämeästään — kansan valistus ja kasvatustyö.

Olisi loukkaavaa ja naurettavaa olettaa, että tov. Krupskaja esitti Kremlissä „Leninin puolison” osaa. Hän teki työtä, kantoi huolet Leninin kanssa, huolehti Leninistä niin kuin oli tehnyt koko elämänsä ajan, silloinkin, kun he olivat maanalaisuudessa, ankaraa vainoa kokiessaan joutuneet elämään erossa toisistaan. Hän teki Leninin asumuksesta „kotilieden” tämän sanan jaloimassa merkityksessä aivan aito äidillisellä huolenpidolla. Sietää mainita, että Leninin sisar oli siinä hänen apunaan koko sydämensä hellyydellä. En tarkoita kotiliettä tietenkään saksalaisessa pikkuporvarillisessa mielessä, vaan tässä kodissa vallitsevan henkisen ilmapiirin mielessä, jossa heijastui siinä työskenteleviä perheenjäseniä yhdistävät suhteet. Syntyi sellainen vaikutelma, että niissä suhteissa oli läpeensä erikoinen totuudellisuuden, välittömyyden, ymmärtämyksen ja sydämellisyyden vire. Vaikka en ennen sitä hetkeä ollut tuntenut tov. Krupskajaa paljontaan henkilökohtaisesti, olin heti paikalla hänen seurassaan ja hänen ystävällisessä huollossaan kuin kotonani. Kun Lenin tuli ja kun vielä hieman myöhemmin ilmaantui iso kissa, jota koko perhe tervehti iloisesti — kissa hyppäsi „hirveän terroristijohtajan” olalle ja sitten kävi hänen syliinsä mukavaan asentoon — niin minusta tuntui, kuin olisin ollut kotonani tai Rosa Luxemburgin luona, jolla oli kaikkien ystävienkin hyvin muistama Mimi-kissansa.

Lenin tapasi meidät kolme naista keskustelemassa taiteesta, valistus- ja kasvatustyöstä. Olin juuri sillä hetkellä lausumassa ihastustani ja ihmettelyäni siitä, että bolševikit suorittivat ainoalaatuista, alallaan titaanista kulttuurityötä, siitä, että maassa kukoistivat luovat voimat, jotka tahtoivat aukoa uusia uria taiteelle ja kasvatukselle. Kerroin tuolloin peittelemättä vaikutelmastani, että melko usein tapaa aikamoista epävarmuutta ja epämääräistä haparointia, koeaskeleita ja että sen rinnalla, kun etsitään intohimoisesti uutta sisältöä, uusia muotoja ja uusia

teitä kulttuurielämän alalla, toisinaan esiintyy myös keinoteokoista muodinjaljittelyä ja länsimaisten esikuvien matkimista. Lenin yhtyi heti paikalla keskusteluun hyvin vilkkaasti.

— On hyvä, oikein hyvä asia, että uudet voimat heräävät ja tekevät työtä luodakseen Neuvosto-Venäjällä uuden taiteen ja kulttuurin,— hän sanoi.— Niiden myrskyisä kehitysvauhti on käsitettävää ja hyödyllistä. Meidän tulee saavuttaa se, mikä on lyöty laimin vuosisatojen aikana, ja me teemme sen. Välttämättä esiintyy kaaosmaista kuohuntaa, etsitään kuumeisesti uusia tunnuksia, jotka tänään ylistävät, laulavat ylistystä tietyille virtauksille taiteen ja ajattelun alalla, mutta huomenna huutavat „ristinpuuhun naulitse”.

— Vallankumous päästää kaikki tähän asti kammitoituina olleet voimat valloilleen ja ajaa niitä syvistä pohjakerroksista elämän pinnalle. Tässä teille esimerkki monien joukosta. Ajatelkaapa, mikä vaikutus on ollut maalaustaiteemme, kuvanveistomme ja rakennustaiteemme kehitykselle tsaarin hovin mieliteoilla ja muodilla samoin kuin herrojen aristokraattien ja porvariston makuuistilla ja oikuilla. Yksityisomistukselle pohjautuvassa yhteiskunnassa taiteilija tuottaa tavaroita markkinoita varten, hän tarvitsee ostajia. Vallankumouksemme on päästänyt taiteilijat vapaaksi näistä varsin proosallisista sortavista elin-ehdoista. Se on tehnyt Neuvostovaltiosta heidän puolustajansa ja tilaajansa. Jokaisella taiteilijalla, jokaisella, joka pitää itseään sellaisena, on oikeus tehdä luovaa työtään vapaasti, ihanteensa mukaan, täysin vapaana kaikesta muusta.

— Mutta ymmärrettävästi me olemme kommunisteja. Emme saa seisoa kädet ristissä ja päästää kaaosta kehittymään minne hyvänsä. Meidän tulee johtaa tätä prosessia täysin suunnitelmallisesti ja muotoilla sen tuloksia. Olemme vielä kaukana siitä, hyvin kaukana. Meilläkin on luullakseni meidän tohtori Karlstadt¹. Olemme ylettömiä „kukistajia taiteessa”. Kaunis pitää säilyttää, ottaa se esikuvaksi, lähteä siitä jopa silloinkin, jos se on „vanhaa”. Minkä tähden meidän pitää kääntää selkämme tosi kauniille, kieltäytyä pitämästä sitä lähtökohtana edelleenkehittymistä varten pelkästään sen perusteella, että se on „vanhaa”? Minkä tähden pitää palvoa uutta niin kuin jumalaa, jolle pitää alistua vain siksi, että „se on uutta”? Järjettömyyttä, läpeensä järjettömyyttä! Siinä on paljon ulkokultaisuutta ja tietenkin Lännen hallitsevan taidemuodin vaistomaista kunnioitusta. Me olemme hyviä vallankumouksellisia, mutta jostain syystä tunemme olevamme velvollisia todistamaan, että mekin olemme „nykykulttuurin tasolla”. Minäpä rohkenen sanoa itseäni „barbaariksi”. En kykene pitämään expressionismin, futurismin,

¹ Karlstadt (1480—1541)— huomattu uskonpuhdistaja.— *Toim.*

kubismin ynnä muiden „ismien” tuotteita taiteellisen nerouden korkeimpana ilmennyksenä. En ymmärrä niitä. Ne eivät tuota minulle vähäkään iloa.

En malttanut olla tunnustamatta, että minultakin puuttuu vastaanottoelintä ymmärtääkseni, minkä tähden innoittuneen sielun taiteellisenä ilmennyksenä pitää olla kolmioita nenän vastineena ja minkä tähden vallankumouksellisen toimeliaisuusshalun tulee tehdä ihmiskehosta, jonka elimet muodostavat monimutkaisen kokonaisuuden, kahdelle puujalalle nostettu pehmeä muodoton säkki, josta tököttää kaksi haarukkaa, kummassakin viisi piitä.

Lenin purskahti nauramaan aivan sydämen pohjasta.

— Niin, hyvä Klara, minkä sille mahtaa, olemme molemmat vanhoja. Meille riittää, että pysymme ainakin vallankumouksessa nuorina ja olemme ensimmäisissä riveissä. Emme pysty seuraamaan uutta taidetta, löntystelemme jäljessä.

— Mutta ei meidän mielipiteemme taiteesta ole tärkeintä,— jatkoi Lenin.— Ei ole pääasia sekään, mitä taide antaa muutamalle sadalle tai jopa muutamalle tuhannelle väestön yhteismäärästä, joka lasketaan miljoonissa. Taide kuuluu kansalle. Sen tulee laskea juurensa hyvin syvälle, työtätekevään laajojen joukkojen pohjakerksoihin. Näiden joukkojen tulee kyetä ymmärtämään ja pitämään siitä. Sen tulee yhdistää näiden joukkojen tunne, ajatus ja tahto, innostaa heitä. Sen tulee herättää heissä taiteilijoita ja kehittää heitä. Pitäisikö meidän tarjota mitättömälle vähemmistölle hienointa lajia makeita bieskviittejä silloin, kun työläis- ja talonpoikaisjoukot ovat ruisleipää vailla? En luonnollisestikaan ymmärrä tätä ainoastaan sanan kirjaimellisessa mielessä, vaan myös kuvaannollisesti. Meidän tulee kyetä aina näkemään ensi sijalla työläiset ja talonpojat. Heidän hyväkseen meidän tulee oppia hoitamaan taloutta ja laskemaan. Se koskee myös taidetta ja kulttuuria.

— Taiteen lähentämiseksi kansaan ja kansan lähentämiseksi taiteeseen meidän tulee ensi aluksi nostaa yleistä tieto- ja sivistystasoa. Miten on asianlaita siinä suhteessa? Te ihaillette sitä valtavaa kulttuuritoimintaa, jota me olemme suorittaneet valtaantulomme jälkeisenä aikana. Kerskailematta voimme tietysti sanoa, että olemme tehneet siinä suhteessa paljon, hyvin paljon. Emme ole ainoastaan „listineet päitä”, kuten meitä syyttävät kaikkien maiden menševikit ja teidän kotimaassanne Kautsky, vaan olemme myös valistaneet päitä; olemme valistaneet paljon, ison määrän päitä. „Paljon” kuitenkin ainoastaan menneisyyteen verrattuna, silloin vallassa olleiden luokkien ja ryhmiä pahoihin tekoihin verrattuna. Meidän työläisissä ja talonpojissa virittämämme ja sytyttämämme valistuksen ja sivistyksen jano on tavattoman suuri. Ei yksinomaan Pietarissa ja Moskovassa,

teollisuuskeskuksissa, vaan myös kaukana niiden rajojen ulkopuolella, aivan varsinaisissa maaseutukylissäkin. Ja me olemme kuitenkin köyhää kansaa, kerrassaan köyhää. Käymme tietysti oikeaa tosi sotaa lukutaidottomuutta vastaan. Järjestämme isoissa sekä pikku kaupungeissa ja kylissä kirjastoja, „lukupia”. Panemme toimeen hyvin monenlaisia kursseja. Järjestämme hyviä näytäntöjä ja konsertteja, lähetämme joka puolelle maata „siirrettäviä näyttelyjä” ja „valistusjunia”. Mutta toistan: mitä se voi antaa sille monimiljoonaiselle väestölle, jolla ei ole alkeellisintä tietoa, alkeiskulttuuria? Samaan aikaan kun tänään Moskovassa olettaamme kymmenentuhatta ja huomenna vielä toiset kymmenentuhatta henkilöä nauttii suuresti ihastuneina loistavasta näytännöstä teatterissa, miljoonilla on tavoitteenaan oppia kirjoittamaan tavuittain nimensä ja laskemaan, he pyrkivät vasta siihen tietopiiriin, joka opettaisi, että maa on pallonmuotoinen eikä litteä ja että maailmaa hallitsevat luonnonlait eivätkä noidat ja velhot „taivaallisen isän” kanssa.

Virkoisin siihen: — „Toveri Lenin, ei kannata niin katkerasti valittaa lukutaidottomuutta. Eräessä suhteessa se on helpottanut teille vallankumouksen toimeenpanoa. Työläisen ja talonpojan aivoja ei ole pilattu, niihin ei ole ahdettu porvarillisia käsityksiä ja katsomuksia. Propagandanne ja agitaationne viskaa siemensä koskemattomaan maahan. On helpompi kylvää ja korjata siellä, missä ei tarvitse ennakoita raivata pois kokonaista aarniometsää”.

— Se on totta,— vastasi Lenin.— Mutta ainoastaan tietyissä rajoissa tai oikeastaan tietyllä toimintakaudella. Lukutaidottomuus sopi silloin, kun taisteltiin vallasta ja oli välttämättä murskattava vanha valtiolaitos. Mutta emme suinkaan me hävitä pelkästään hävittääksemme? Hävitämme sitä varten, että luotaisiin jotain parempaa. Lukutaidottomuus sopii huonosti yhteen tai ei sovi lainkaan yhteen kunnostamistehtävän kanssa. Marxin mukaanhan se työ kuuluu itse työläisille ja lisäksi — talonpojille, jos he tahtovat hankkia vapauden. Neuvostojärjestelmämme helpottaa tätä tehtävää. Sen ansiosta tuhannet työtätekevät, jotka ovat kansasta lähtöisin, opettelevat nykyään erilaisissa neuvostoissa ja neuvostoelimissä toimimaan kunnostamistyössä. Ne ovat miehiä ja naisia „voimiensa kukoistuksessa”, kuten teillä on tapana puhua. Enemmistö heistä on varttunut vanhan vallan aikana eikä niin ollen ole käynyt koulua eikä päässyt sivistyksen piiriin, mutta nyt he pyrkivät tietoon intohimoisesti. Olemme aivan päättäväisesti ottaneet päämääräksemme vetää neuvostotyöhön mukaan yhä uusia kerroksia miehiä ja naisia ja antaa heille tietty käytännöllinen sekä teoreettinen koulutus. Emmekä sittenkään kykene tyydyttämään sitä tarvetta, mikä meillä on luovista johtavista voimista. Meidän on pakko ottaa työhön vanhan

tyylin byrokraatteja ja sen seurauksena meillä on muodostunut byrokratismi. Vihaan sitä koko sydämestäni tarkoittamatta tietenkään tässä jotakuta yhtä virkamiestä. Viranhoitaja sellaisenaan voi olla kunnan ihminen. Vihaan järjestelmää. Se halvauttaa ja tuottaa turmelusta sekä alhaalla että myös ylhäällä. Ratkaisevana tekijänä byrokratismin voittamisessa ja juurimisessa on kansan kaikinpuolinen koulutus ja kasvatust.

Millaiset ovat tulevaisuuden näköalamme? Olemme perustaneet erinomaisia laitoksia ja suorittaneet todella hyviä toimenpiteitä silmälläpitäen sitä, että proletaari- ja talonpoikaisnuoriso voisi käydä koulua, opiskella ja omaksua kulttuuria. Mutta siinäkin nousee eteemme sama kiusallinen kysymys: mitä se kaikki merkitsee niin suurelle väestölle kuin meidän? Ja vielä pahempi puoli on se, ettei meillä ole läheskään riittävää määrää lastentarhoja, lastenkoteja ja alkeiskouluja. Miljoonat lapset varttuvat ilman kasvatusta ja koulua. Heistä tulee yhtä tietämättömiä ja sivistymättömiä kuin ovat olleet heidän isänsä ja isoisänsä. Mikä määrä kykyjä tuhoutuukaan sen tähden, miten paljon onkaan tukahdutettu pyrkimystä valoon! Kasvavan sukupolven onnen kannalta se on hirvittävä rikos, aivan samaa kuin rikkauksien ryöstö Neuvostovaltiolta, jonka tulee kehittyä kommunistiseksi yhteiskunnaksi. Siinä piilee uhkaava vaara.

Leninin äänessä, joka oli tavallisesti niin levollinen, värähti hillitty suuttumus.

„Kuinka kovasti hän ottaakaan sydämelleen tuon asian, kun kerran pitää meille kolmelle agitaatiopuhetta”, ajattelin itsekseni. Joku meistä, en muista kuka nimenomaan, otti puheeksi eräät erikoisesti silmäänpiistävät ilmiöt taiteen ja kulttuurin alalla, ja selitti niiden johtuvan „ajanhetken olosuhteista”. Lenin esitti siihen vastaväitteen:

— Tiedän sen hyvin! Monilla on se vilpitiön vakaumus, että *panem et circenses* („leipä ja sirkusnäytännöt”) on keino päästä nykyisen kauden vaikeuksista ja vaaroista. Leipä tietysti! Mitä tulee näytäntöihin, en pane vastaan, olkoot! Mutta älköön silloin unohdettako, etteivät näytännöt ole oikeaa suurta taidetta, vaan pikemminkin enemmän tai vähemmän kaunista huvitusta. Ei sovi siinä asiassa unohtaa, etteivät meidän työläiset ja talonpojat muistuta lainkaan roomalaista ryysyköyhälistöä. He eivät elä valtion kustannuksella, vaan he pitävät valtiota yllä työllään. He „ovat tehneet” vallankumouksen ja puolustaneet sitä vuodattamalla hirveästi verta ja kantamalla lukemattomia uhreja. Meidän työläisemme ja talonpoikamme ansaitsevat todella jotain suurempaa kuin sirkusnäytännöt. He ovat saaneet oikeuden suureen aitoon taiteeseen. Sen tähden me nostamme etusijalle hyvin laajakantoisen valistus- ja kasvatustyön. Kulttuurin perustan se luo tietenkin sillä ehdolla, että on ratkaistu leipäkysymys. Sillä

pohjalla kehittyä varmaankin todella uusi, suuri kommunistinen taide, joka luo muodon sisältönsä mukaiseksi. Sillä tiellä „intelligenssimme” joutuu ratkaisemaan tavattoman tärkeitä jaloja tehtäviä. Jos he ymmärtävät ja ratkaisevat ne tehtävät, niin he suorittavat velvollisuutensa proletaariselle vallankumoukselle, joka on heillekin avannut appo auki ovet. Niistä ovista he pääsevät avariin tiloihin alhaisista elinoloista, jotka on niin mestarillisesti luonnehdittu „Kommunistisessa manifestissa”.

Sinä yönä — oli jo myöhä — koskettelimme vielä muitakin aiheita. Mutta ne vaikutelmat kalpenevat niiden huomautusten rinnalla, mitä Lenin lausui taiteesta, kulttuurista, kansanvalituksesta ja kasvatustyöstä.

„Miten vilpittömästi ja palavasti hän rakastaakaan työtätekeviä”, vilahti mielessäni, kun palasin kotiin tuona kylmänä yönä päässäni innostuksen kuumotus.— „Ja on kuitenkin sellaisia, jotka pitävät tuota ihmistä kylmänä järkeilykoneena, luulevat häntä kuivaksi kaavafanaatikoksi, joka on selvillä ihmisistä ainoastaan „historiallisten kategorioiden ominaisuudessa” ja pelaa niillä välinpitämättömästi kuin palloilla”.

Leninin tekemät huomautukset vaikuttivat minuun niin syvästi, että hahmottelin ne heti paikalla paperille pääpiirteissään aivan samoin kuin olin tehnyt ollessani ensimmäistä kertaa käymässä Neuvosto-Venäjän pyhällä vallankumouksellisella maalla ja kirjoittanut joka päivä päiväkirjaani kaiken, mikä mielestäni ansaitsi huomiota.

Sydämeeni syöpyi lähtemättömästi vielä joukko muita Leninin ajatuksia, jotka hän lausui samoihin aikoihin, keskustellessaan kerran kanssani.

Samoin kuin monien siihen aikaan länsimaista saapuneiden minunkin oli maksettava vero elämäntavan muutokselle ja jouduin vuoteenomaksi. Lenin kävi minua tapaamassa. Hän tiedusteli huolehtivaisesti kuin hyvin hellä äiti, sainko asiaankuuluvaa lääkärinhoitoa, sopivan ravinnon, kyseli mitä tarvitsin jne. Hänen takanaan näin tov. Krupskajan herttaiset kasvot. Lenin epäili, oliko kaikki niin hyvin, niin erinomaisesti kuin luulin. Erikoisesti hän kiivastui sen tähden, että asuin neljännessä kerroksessa eräässä neuvostotalossa, jossa oli tosin teoriassa hissi, mutta joka käytännössä ei toiminut.

— Täsmälleen niin kuin Kautskyn kannattajilla kiintymys ja pyrkimys vallankumoukseen,— sanoi Lenin sarkastisesti.

Pian keskustelumme siirtyi poliittisten asiain uomaan.

Punaisen Armeijan perääntyminen Puolasta hohki varhaista kylmää vallankumoushaaveisiin, joita me ja monet kanssamme olivat vaalineet silloin, kun neuvostojoukot suorittivat salamanopean ja rohkean rynnäkön Varsovaan. Tämä hohkava kylmä esti haaveidemme kypsymisen.

Kuvailin Leninille, minkä vaikutuksen olivat tehneet Saksan proletariaatin vallankumoukselliseen kärkejoukkoon ja myös Scheidemanneihin ja Ditmanneihin, suur- sekä pikkuporvaristoon puna-armeijalaiset neuvostotähti lakissaan, yllään äärimmäisen kulunut sotilaspuku, vieläpä usein siviilipuku, jalassa virsut tai saapasrisat, kun he tulivat pienillä virmoilla hevosillaan aivan Saksan rajalle. „Jaksavatko he pitää Puolan käsissään vai ei, ylittävätkö Saksan rajan ja mitä silloin tapahtuu?” Sellaiset kysymykset vaivasivat silloin mieliä Saksassa, ja niiden ratkaisussa strategit oluthaarikan ääressä valmistautuivat saamaan loistavia voittoja. Tällöin kävi ilmi, että kaikissa luokissa, kaikissa yhteiskuntakerroksissa oli paljon enemmän šovinistista vihaa valkokaartilaisista imperialistista Puolaa vastaan kuin ranskalaista „perintövihollista” vastaan.

Mutta vielä voimakkaampi, vielä torjumattomampi kuin šovinistinen viha Puolaa kohtaan tai Versailles'in sopimuksen pyhyyden ihailu oli vallankumouksen aaveen herättämä pelko. Sen edessä kaikkosi tyystin puheissa hurjan tulinen patriotismi sekä vienosti luritteleva pasifismi. Niin muodoin suur- ja pikkuporvaristo katseli yhdessä sen myötäkulkevien proletaarisperäisten reformistainesten kanssa asiointilan kehittymistä Puolassa toinen silmä nauraen, toinen itkien.

Lenin kuunteli tarkkaavaisesti, kun kerroin yksityiskohdittain Kommunistisen puolueen sekä myös reformistipuolueen ja ammattiliittojohtajien käyttäytymisestä.

Hän istui muutaman minuutin vaiti, syvissä mietteissä.

Lopulta hän sanoi: — Niin, Puolassa kävi niin kuin kaiketi piti käydä. Tiedättehän kaikki ne seikat, joista aiheutui, ettei mielettömän rohkea, voittoisa etujoukkomme voinut saada vähääkään varmennusta jalkaväen puolelta, ei voinut saada aseistusta, ei edes kuivaa leipää riittävässä määrässä ja sen tähden sen piti pakkoluovuttaa leipää ynnä muita aivan välttämättömiä tarpeita puolalaisilta talonpojilta ja pikkuporvareilta; nämä puolestaan olivat sen vaikutuksesta halukkaita pitämään puna-armeijalaisia vihollisina eivätkä vapauttaja-veljinä. Puhumattakin on selvää, että he eivät tunteneet, ajatelleet ja toimineet tuolloin lainkaan sosialistisesti, vallankumouksellisesti, vaan nationalistisesti, šovinistisesti, imperialistisesti. Pilsudskin ja Daszinskin puoluelaisien narraamat työläiset ja talonpojat puolustivat luokkavihollisiaan, antoivat meidän urheiden puna-armeijalaistemme kuolla nälkään, viekottelivat heidät väijytykseen ja tappoivat.

— Meidän Budjonnyimme on nyt todennäköisesti katsottava maailman loistavimmaksi ratsuväkipäälliköksi. Tiedättehän varmaankin, että hän on talonpoikaisnuorukainen. Kuten myös Ranskan vallankumouksellisen armeijan sotilaat hän on kantanut marsalkan sauvaa repussa, tässä tapauksessa satula-

laukussa. Hänellä on mainio strateginen vaisto. Hänen uljuutensa hipoo huimapäisyyttä, mieletöntä uskallusta. Hän jakaa ratsumiestensä kanssa kaikki kovimmatkin kokemukset ja pahimmat vaarat. He antavat vaikkapa hakata itsensä kappaleiksi hänen puolestaan. Hän vastaa yksinään kokonaisia eskadroonia. Mutta eivät nämä Budjonnyin ja toisten vallankumouksellisten sotapäälliköiden hyvät ominaisuudet ole kyenneet saamaan tasapainoon meidän puutteellisuksiamme sotilaskunnan ja tekniikan alalla.

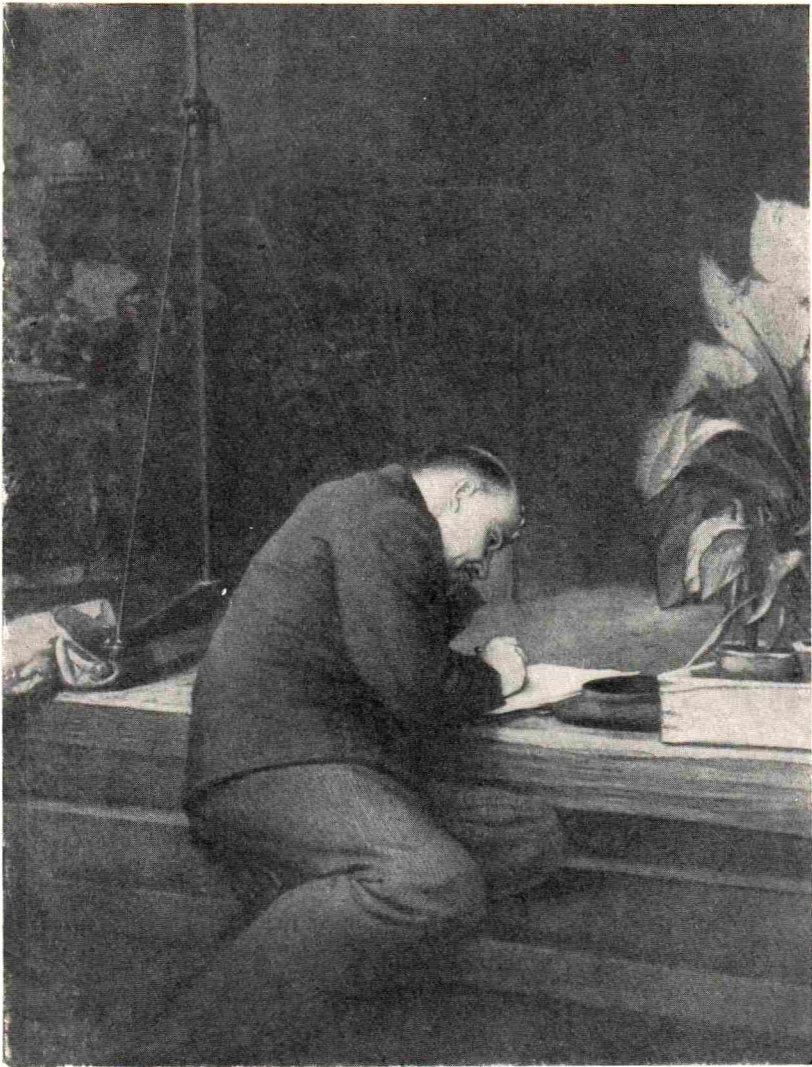
— Oletteko tietoinen siitä, että rauhan solmimista Puolan kanssa aluksi vastustettiin kovasti aivan samoin kuin silloin, kun solmittiin Brest-Litovskin rauhaa? Minun piti kestää hyvin kova taistelu, koska kannatin rauhanehtojen hyväksymistä, jotka olivat ehdottomasti suotuisat Puolalle ja hyvin raskaat meille. Melkein kaikki asiantuntijamme vakuuttivat, että kun otetaan huomioon Puolassa vallitseva tilanne ja varsinkin sen vaikea rahallinen asema, niin olisi voitu saada meille paljon suotuisammat rauhanehdot siinä tapauksessa, jos olisimme voineet jatkaa sotatoimia edes jonkun aikaa. Silloin meillä olisi ollut mahdollisuus saavuttaa täydellinen voitto. Jos sotaa olisi jatkettu, olisivat kansalliset ristiriidat itä-Galitsiassa sekä muissa osissa Puolaa heikentäneet tuntuvasti virallisen imperialistisen Puolan taistelukuntoa. Ranskan antamasta avustuksesta ja luotosta huolimatta olisi yhä lisääntyvä sotamenojen taakka ja surkea rahatilanne nostattanut lopulta talonpoikain ja työläisten liikkeen. Mainittiin joukko muitakin asioita todistukseksi siitä, että jatkettaessa sotaa meidän mahdollisuutemme olisivat vähitellen parantuneet.

Pienen tauon jälkeen Lenin kehitti ajatustaan edelleen:

— Itse puolestanikin ajattelen, ettei asemamme suinkaan pakottanut meitä solmimaan rauhaa millä hinnalla hyvänsä. Ollisimme voineet kestää talven. Mutta olin sitä mieltä, että poliittiselta kannalta oli järkevämpää antaa periksi viholliselle, raskaiden rauhanehtojen tilapäisuhrit tuntuivat minusta huokeammilta kuin sodan jatkaminen. Loppujen lopuksi siitä on ollut vain etua meidän ja Puolan välisille suhteille. Puolan kanssa solmimaamme rauhaa käytämme hyväksi hyökätäksemme koko voimalla Wrangelin kimppuun ja antaaksemme hänelle niin murskaavan iskun, että se pakottaa hänet jättämään meidät rauhaan ikiajoiksi. Neuvosto-Venäjälle voi olla vain eduksi, jos se käytöksellään osoittaa, että se käy sotaa vain itsepuolustuksen tähden ja vallankumouksen suojelemiseksi, että se on ainoa suuri rauhaarakastava valtio maailmassa ja ettei sillä ole aikomuksiakaan valloittaa mitään aluetta, alistaa valtaansa mitään kansoja tai yleensä ryhtyä imperialistisiin seikkailuihin. Mutta pääasia oli: olisimmeko voineet ilman äärimmäistä

V. I. Lenin ja N. K. Krupskaja Kasinon kylän talonpoikain seurassa
(Moskovan läänin Volokolamskin kihlakunta).
Valokuva, marraskuun 14 pnä 1920.

V. I. Lenin Kominternin III kongressin istunnossa
puhemiehistöön korokkeen portailla kirjoittaa puheista muistiinpanoja.
Kreml.

Valokuva, 1921.

tarvetta panna venäläistä kansaa kestäämään vielä yhden talvikampanjan kauhut ja kärsimykset? Olisimmeko voineet lähettää puna-armeijalaisankareitamme, työläisiämme ja talonpoikiamme, jotka olivat joutuneet kärsimään niin paljon ja niin paljon kestäneet, uudestaan rintamalle? Sen jälkeen kun oli käyty monta vuotta imperialistista ja kansalaissotaa — uusi talvikampanja, joka saattaa miljoonat ihmiset kokemaan nälkää ja vilua, tuhoutumaan mykässä hädässään. Ruokatarpeita ja vaatetusta on nyt hirveän vähän. Työläiset tuskittelevat, talonpojat nurisevat, heiltä vain otetaan eikä anneta mitään... Ei, minusta oli sietämätöntä ajatella talvikampanjan kauheuksia. Meidän piti solmia rauha.

Leninin puhussa hänen kasvonsa näyttivät kutistuvan silmissäni. Lukemattomat isot ja pienet rypyt uursivat syvän vakonsa. Kova huoli tai jäytävä kipu uursi jälkiään... Pian hän lähti pois. Hän ehti muun muassa kertoa, että oli tilattu kymmentuhatta nahkapukua puna-armeijalaisille, joiden piti vallata Perekop meren puolelta. Mutta jo ennen kuin ne puvut olivat valmiit, riemuitsimme saamastamme uutisesta, että Neuvosto-Venäjän sankarilliset puolustajat olivat tov. Frunzen nerokkaalla ja rohkealla johdolla vallanneet rynnäköllä kannaksen. Sotaväki johtajineen suoritti siinä verrattoman sotilaallisen uroteon.

Leninillä oli nyt yhtä huolta, yhtä mielenvaivaa vähemmän, Etelärintamallakaan ei ollut enää edessä talvikampanjaa.

* * *

Vuonna 1921 Internationalemme III Maailmankongressi ja naiskommunistien toinen kansainvälinen konferenssi saivat minut tulemaan toistamiseen Moskovaan, missä viivyin melko kauan. Se oli raskasta aikaa! Ei niinkään raskasta sen tähden, että istunnot pidettiin kesäkuun loppupuolella ja heinäkuun alussa, kun aurinko hehkutti kuumilla säteillään Moskovan loistavia kultaisia kirkonkupoleja, kuin Kominternin puolueiden keskuudessa vallitsevan ilmapiirin tähden.

Saksan kommunistisessa puolueessa se ilmapiiri oli sähköistynyt, myrskyt, jyrinä ja salamointi oli jokapäiväinen ilmiö. Pessimistimme, jotka saavat intoa ainoastaan silloin, kun he kykenevät luulonsa mukaan ennakolta aavistamaan milloin minkinlaisia onnettomuuksia, ennustivat puolueen hajoamista ja loppua. III Internationaleksi järjestyneet kommunistit olisivat olleet kehoja internationalisteja, elleivät teorian ja taktiikan kysymyksistä Saksan puolueessa käydyt kiivaat väittelyt olisi syyttäneet toisten maiden tovereiden mieliä.

„Saksan kysymyksestä” tuli todella niinä päivinä koko Kominternia ajatteluttava ongelma.

„Maaliskuun esiintyminen”¹ ja niin sanottu „hyökkäysteoria”, joka oli sen pohjana ja kuului erottamattomasti sen alkujuureen, vaikka muotoiltiin selvästi ja täsmällisesti vasta myöhemmin jota paitsi se tehtiin vain esiintymisen puolustamiseksi,— antoi virikkeen koko Kominternille ryhtyä maailmantalouden ja maailmanpolitiikan selvittelyyn. Sen piti sillä keinoin raivata vankkaa perustaa periaatteellisille ja taktillisille asenteilleen, ts. lähimpiä tehtäviään varten, proletariaatin ja kaikkien työtätekevien vallankumouksellista mobilisaatiota varten.

Kuten on tiettyä, kuuluin „maaliskuun esiintymisen” ankarimpiin arvostelijoihin siitä syystä, että puolue oli sen suunnitellut väärin, valmistanut huonosti, järjestänyt huonosti, johtanut epäonnistuneesti ja suorittanut epäonnistuneesti, enkä suinkaan siksi, että se ei olisi muka ollut työväenluokan taistelua. Panin hyvin ankaran arvostelun alaiseksi hät'hätää sepitetyn „hyökkäysteorian”. Tämän lisäksi minulle tuli vielä syytä „henkilökohtaiselle tilille”. Saksan puolueen Keskuskomitean horjuva asenne Italian sosialistien Livornon kongressiin² nähden ja Toimeenpanevan Komitean taktiikkaan nähden sai minut eroamaan viivyttelämästä ja mielenosoituksellisesti Keskuskomiteasta. Minua painosti kovasti, oikein kovasti se tieto, että olin joutunut sellaisella „kurinrikkomuksella” jyrkkään oppositioon niihin nähden, jotka sekä poliittisesti että henkilökohtaisesti olivat minua lähimpänä, ts. venäläisiin ystäviin nähden.

Kominternin Toimeenpanevasa Komiteassa ja Venäjän puolueen Keskuskomiteassa samoin kuin Kominternin monissa muissa jaostoissa „maaliskuun esiintymisellä” oli melko paljon fanaattisia kiivaita puolustajia. He kehuivat sitä ylettömästi vallankumouksellisena joukkotaisteluna, jossa oli satoja tuhansia vallankumouksellisia proletaareja osanottajina. „Hyökkäysteoriasta” tehtiin heti vallankumouksen uusi evankeliumi. Tiesin, että minua odotti kiihkeät ottelut, ja olin tehnyt lujan päätöksen käydä otteluun välittämättä siitä, pääsenkö voitolle vai kärsinkö tappion.

¹ Tarkoitetaan Keski-Saksan työläisten aseellista esiintymistä maaliskuussa 1921. Toisten teollisuusalueiden työläiset eivät kannattaneet kapinaa, jonka tähden se tukahdutettiin nopeasti, vaikka työläiset taistelivat sankarillisesti. Proletariaatin „maaliskuun esiintymisestä” Saksassa ks. V. I. Lenin, Teokset, 32. osa, ss. 449—453, 487—498 ja 33. osa, s. 4.— *Toim.*

² Italian sosialistipuolueen Livornon edustajakokous oli tammikuussa 1921. Siinä käytiin ankaraa taistelua Kommunistiseen Internationaleen hyväksymisen ehdoista.

Osa edustajia, Kominternin kannattajia, jotka puolsivat puolueen Kominterniin liittymisen ehtojen absoluuttista hyväksymistä ja vaativat eroa reformisteista ja yhtymistä Kommunistiseen Internationaleen, poistui edustajakokouksesta ja perusti Italian Kommunistisen puolueen.— *Toim.*

Mitä ajattelee Lenin kaikista näistä esiintulleista kysymyksistä? Hän, joka osaa paremmin kuin kukaan muu muuttaa marxilaiset vallankumoukselliset periaatteet toiminnaksi, sopeuttaa ihmiset ja asiat historialliseen yhteyteensä, arvioida voima-suhteet,— kuuluuko hän „vasemmistolaisiin” vai „oikeistolaisiin”? Jokainen, joka ei ilmaissut ehdotonta ihailua „maaliskuun esiintymisen” ja „hyökkäysteorian” johdosta, sai luonnollisesti heti nimityksen „oikeistolainen” tai „opportunisti”. Odotin kiihkeän kärsimättömästi suoraa vastausta kaikkiin näihin kysymyksiin. Ne vastaukset piti ymmärtääkseni olla ratkaisevia Kominternin olemassaololle, sen päämäärälle ja toimintakyvylle. Siitä hetkestä, kun erosin Saksan puolueen Keskuskomiteasta, olivat katkenneet kaikki venäläisiin ystäviin yhdistäneet kirjeenvaihtoni langat, joten tiesin Leninin antamasta „maaliskuun esiintymisen” ja „hyökkäysteorian” arviosta yksinomaan kuulopuheiden ja arveluiden perusteella, joita vuoroin kumottiin, vuoroin taas toistettiin. Keskustellessani hänen kanssaan pitkään kohta muutaman päivän kuluttua maahan tultuani sain suoran varauksettoman vastauksen kaikkiin kysymyksiin.

Ensi työkseen Lenin vaati selostamaan Saksassa vallitsevaa ja erikoisesti puolueen sisäistä tilannetta. Koetin tehdä sen mahdollisimman selvästi ja objektiivisesti, esitin tosiasioita ja lukuja. Ajoittain Lenin teki täsmentäviä kysymyksiä, jotka „panivat pisteen i:n päälle”, ja kirjoitti lyhyitä muistiinpanoja. En salannut levottomuuttani siitä, että mielestäni Saksan puoluetta ja Kominternia vaaransi se, jos maailmankongressi asennoituu „hyökkäysteorian” pohjalle. Lenin nauroi leppoisaa varmaa nauruaan.

— Milloin olette liittynyt paha-aennustaviin profeettoihin? — hän kysyi.— Olkaa rauhassa, „hyökkäysteoretikot” eivät pääse kongressissa erikoisesti riemuitsemaan. Me olemme vielä täällä. Luuletteko, että emme ole oppineet mitään vallankumouksen suoritettuumme? Tahdomme teidänkin ottavan siitä oppia. Voidaanko sitä yleensä nimittää teoriaksi? Se on kuvittelua, romantiikkaa, ei mitään muuta kuin romantiikkaa. Senpä tähden se on keksittykin „ajattelijain ja runoilijoiden” maassa herttaisen Bélan¹ myötävaikutuksella, joka myös kuuluu runollisesti lahjakkaaseen kansaan ja katsoo aina velvollisuudekseen olla enemmän vasemmalla kuin vasemmistolainen. Emme saa sepitellä tyhjiä ja haaveksia. Meidän tulee arvioida selväjärkisesti, täysin selväjärkisesti maailmantalous ja maailmanpolitiikka, jos tahdomme käydä taistelua porvaristoa vastaan ja voittaa. Ja me tahdomme voittaa, meidän tulee voittaa. Kongressin päätöksen

¹ Béla Kún.— Toim.

Kominternin taktiikasta ja kaikkien siihen liittyvien kiistanalaisien kysymysten tulee kuulua yhteen ja tulla käsiteltäviksi maailmantalouden tilannetta koskevien teesiemme kanssa. Sen kaiken tulee olla yhtä kokonaisuutta. Meidän pitää toistaiseksi kuunnella enemmän Marxia kuin Talheimeria tai Bélaa — tosin Béla on hyvä antaumuksellinen vallankumouksellinen. Joka tapauksessa Venäjän vallankumous voi opettaa enemmän kuin Saksan „maaliskuun esiintyminen”. Kuten olen jo sanonut, minussa ei kongressin asenne herätä lainkaan levottomuutta.

„Kongressin kuuluu myös tehdä päätöksensä „maaliskuun esiintymisestä”, joka on itse asiassa „hyökkäysteorian” tuotetta, käytäntöön soveltamista, sen historiallinen havainnollinen esimerkki”, keskeytti Leninin.— „Voidaanko teoriaa ja käytäntöä erottaa toisistaan? Olen kuitenkin nähnyt täällä, että monet toverit puolustavat kiihkeästi „maaliskuun esiintymistä” siitä huolimatta, vaikka kieltävät „hyökkäysteorian”. Mielestäni se on epäloogillista. Vilpittömällä myötätunnolla pajastamme tietenkin päämme niiden proletaarien edessä, jotka ryhtyivät taisteluun, sillä heidät yllytti siihen Hörsingin provokaatio ja he tahtoivat puolustaa oikeuttaan. Kaikki olemme lausuneet julki solidaarisuutemme, välittämättä siitä, oliko heitä satoja tuhansia, kuten lorujen kertojat tahtovat vakuuttaa, tai ainoastaan muutama tuhat. Mutta kokonaan toista on ollut ja on meidän Keskuskomiteamme periaatteellinen ja taktillinen asenne „maaliskuun esiintymiseen” nähden. Esiintyminen oli ja pysyy kapinamielisten syntiinlankeemuksena”.

— Luonnollisesti on arvioitava eri tavalla vallankumouksellisen proletariaatin osoittama vastarinta ja huonosti laskelmoineen puolueen tai oikeastaan sen johtavien elinten suorittama rynnäkkö. Te, „maaliskuun esiintymisen” vastustajat, olette kuitenkin itse syyllisiä siihen, että kaikki on käynyt niin. Näitte ainoastaan Keskuskomitean väärän politiikan, näitte sen huonon vaikutuksen ettekä huomanneet taistelevaa proletariaattia Keski-Saksassa. Sitä paitsi Paul Levin¹ puhtaasti kielteinen arvostelu, jossa ei tunnu yhteys puolueeseen, kiukutti tovereita ehkä pikemminkin sävyensä kuin sisältönsä puolesta ja veti huomion pois asian tärkeimmistä puolista. Mitä tulee puolueen mahdolliseen asenteeseen „maaliskuun esiintymiskysymyksessä”, niin teidän tulee ottaa huomioon, että meidän pitää löytää kompromissille perusta. Aivan niin, älkää katsoko minuun ihmettelevästi ja moittivasti. Teidän ja teidän ystävienne pitää tehdä jokin kompromissi. Teidän tulee tyytyä siihen, että teille kuuluu leijonan-

¹ Paul Levi oli Saksan Kommunistisen puolueen edustaja Kominternin II kongressissa. Huhtikuussa 1921 erotettiin Saksan Kommunistisesta puolueesta ja siirtyi sosialidemokraattien puolelle.— *Toim.*

osa kongressin tulosten suuntautumisesta, viette sen mukanne kotiin. Teidän poliittinen peruslinjanne voittaa — ja voittaa loistavasti. Se tietenkin estää „maaliskuun esiintymisen” toistumisen. Kongressin päätöslauselmat pitää toteuttaa hyvin tiukasti. Siitä ottaa huolehtiakseen Kominternin Toimeenpaneva Komitea. Minulla ei ole sen suhteen lainkaan epäilystä.

— Kongressi taittaa niskat surullisensuulliselta „hyökkäysteorialta”. Se suunnittelee taktiikan täydelleen teidän katsomus-tenne mukaiseksi. Se joutuu siitä antamaan „hyökkäysteorian” kannattajille lohdutuksen muruja. Jos nostamme „maaliskuun esiintymistä” käsiteltäessä etualalle nimenomaan sen, että siinä taisteli porvariston häntyrien provosoima proletaari, ja jos muissa suhteissa osoitamme hieman „isällistä”, „historiallista” ymmärtäväisyyttä, niin se on hyvä. Tietenkin te protestoitte sitä vastaan, Klara, pitäen sitä hämäyttämisenä yms. Mutta se ei auta teitä. Jos tahdomme, että kongressin vahvistettavaksi kuuluva taktiikka saataisiin hyväksytyksi tiukasti ja suuritta hankauksitta ja siitä tulisi kommunististen puolueiden toiminnan laki, niin meidän kalliit „vasemmistolaisemme” eivät saa tuntea erikoisesti joutuneensa loukkauksen kohteeksi eikä heillä saa olla kotiin palatessa erikoisen katkeraa tunnetta. Meidän tulee samoin — ja heti ensi työksi — kiinnittää erikoista huomiota tosi vallankumouksellisiin työläisiin puolueen sisällä sekä ulkopuolella. Kirjoititte minulle kerran, että meidän, venäläisten, pitää oppia hieman ymmärtämään Lännen psykologiaa eikä heti paikalla huitoa kovalla luudalla vasten kasvoja. Olen ottanut sen huomioon. — Lenin hymyi tyytyväisenä. — Niinpä emme nyt tahdo-kaan huitoa luudalla „vasemmistolaisia” naamaan, aiommepa hie-man voidella palsamilla heidän haavojaan. Heidän tulee ryhtyä vakavasti ja yhdessä teidän kanssanne toteuttamaan Internationalemme III kongressin taktiikkaa. Sehän merkitsee, että pitää koota laajat työläisjoukot teidän poliittisen linjanne mukaan, mobilisoida ne ja viedä Kommunistisen puolueen johdolla taisteluun porvaristoa vastaan poliittisen vallan valtaami-seksi.

— Siinä päätöslauselmassa, jonka te ehdotatte Keskuskomitean puhemiehistölle, oli muuten hahmoteltu selvästi sen taktiikan peruslinjat, jota kuuluu noudattaa. Sillä päätöslauselmalla ei suinkaan ollut kielteistä luonnetta kuten Paul Levin kirjasella. Kaikesta siihen sisältyneestä kritiikistä huolimatta se oli luon-teeltaan myönteinen. Kuinka se sitten voitiin syrjäyttää? Minkä väittelyn jälkeen ja millaisten motiivien perusteella? Sen sijaan, että olisi käytetty sitä eroa, mikä oli teidän päätöslauselmanne myönteisyyden ja Paul Levin kirjasen kielteisyyden välillä teidän erottamiseksi Levistä, teidät muokattiin heti hänen rinnallaan. Kuinka ajattelematonta onkaan ottaa sellainen asenne!

„Kallis toveri Lenin, luuletteko ehkä, että teidän kuuluu tarjota minullekin lohdutuksen muruja”, virkoin kesken hänen puheensa, „koska minun kuuluu nielaista se kompromissi. Mutta tulen toimeen ilman lohdutusta ja ilman palsamia”.

— En, en, en ajatellut sitä,— vastasi Lenin.— Todistukseksi kovistelen teitä heti paikalla oikein kunnolla. Sanokaa, kuinka saatoitte tehdä sellaisen kapitaalityhmyyden, nimenomaan kapitaalityhmyyden kuin karata Keskuskomiteasta? Oletteko menettänyt järkenne? Se sai minut todella kuohuksiin. Sopiko toimia niin harkitsemattomasti, välittämättä sellaisen askelen tuottamista seurauksista, saattamatta sitä tietoomme ja kysymättä mielipidettämme? Miksi ette kirjoittanut minulle? Olisittehan voinut edes sähköttää.

Selitin Leninille kaikki ne syyt, joista päätökseni oli aiheutunut (se syntyi äkkiarvaamatta, silloin muodostuneesta tilanteesta). Hän ei hyväksynyt selityksiäni.

— Vai vielä! — huudahti Lenin vilkkaasti.— Ette saanut Keskuskomitean jäsenkirjaa toveriryhmältä, vaan puolueelta kokonaisuudessaan. Teillä ei ollut oikeutta kieltäytyä teille osoitetusta luottamuksesta.

Hänen mielestään katumukseni ei ollut kuitenkaan riittävää, ja hän arvosteli edelleen ankarasti poistumistani Keskuskomiteasta ja lisäsi heti sen jälkeen:

— Ettekö liene täysin ansainnut sen rangaistuksen, että naistenkonferenssissa teitä vastaan hyökkäiltiin eilen täysin järjestyneesti pitäen kantaanne pahimmanlaatuisen opportunismien ilmauksena? Hyökkäilyjä johti omakohtaisesti Reuter¹. Se oli tietenkin yksinkertaisesti tyhmyyttä, suurta tyhmyyttä kuvitella, että „hyökkäysteoria” voidaan pelastaa hyökkäämällä teidän kimppuunne nurkan takaa naistenkonferenssissa. Toivottavasti osaatte pitää tätä tapausta poliittiselta kannalta naurettavana, vaikka moraaliselta kannalta siinä on hyvin epämieluisen sivumaku. Hyvä Klara, aina on pidettävä muistissa työläiset, joukot, on aina ajateltava ainoastaan heitä ja ajateltava päämääräämme, johon pyrimme. Silloin katoavat kaikki nuo pikkuseikat. Kenenpä niskoille niitä ei ole sattunut? Voitte uskoa sanaani, että minäkin olen niellyt niitä aikamoisen annoksen... Mutta palatkaamme rikkomukseenne. Teidän tulee luvata minulle, että ette enää koskaan ota niin ajattelemattomia askelia, tai päinvastaisessa tapauksessa ystävyysytemme on lopussa.

Keskustelumme kääntyi sen jälkeen pääaiheeseen. Lenin kehitteli peruspiirteissä kantaansa Kominternin taktiikkaan näh-

¹ *Reuter* (Friesland)— saksalainen sosialidemokraatti. Liittyi 1918 „Spartakus” liittoon. Kominternin III kongressissa kuului „vasemmistolaisiin”. Kominternin III kongressin jälkeen siirtyi sosialidemokraatteihin.— *Toim.*

den siinä muodossa, kuin hän esitti sen myöhemmin erinomaisessa selvässä puheessaan kongressissa¹ ja vielä kärkevästi valiokuntien neuvotteluissa käydyssä väittelyssä.

— Maailman vallankumouksen ensimmäinen aalto on laskenut eikä toinen ole vielä noussut,— sanoi Lenin.— Meidän olisi vaarallista tehdä siitä harhakuvitelmia. Emme ole kuningas Xerxes, joka käski ruoskia merta kahleilla. Mutta ei suinkaan tosiasioiden konstatoiminen merkitse toimeettomana pysymistä, taistelusta kieltäytymistä? Ei lainkaan. Pitää opiskella, opiskella, opiskella! Toimia, toimia, toimia! Pitää valmistautua, valmistautua kaikin puolin kunnolla, että kyetään täysin tietoisesti, täydellä tarmolla käyttämään hyväksi lähintä nousevaa vallankumouksen aaltoa. Se on asian ydin. Tarvitaan väsymätöntä puolueagitaatiota ja -propagandaa ja sen jälkeen puolue toimintaa. Mutta sellaista puolue toimintaa joka on vapaata mielettömyydestä, että se voi muka korvata joukkojen esiintymisen. Kuinka paljon meidän, bolševikkien, onkaan pitänyt tehdä työtä joukkojen keskuudessa, ennen kuin olemme voineet sanoa: „valmis on, eteenpäin!” Sen tähden suunta joukkoihin! Joukkojen valtaaminen on vallan valtaamisen ehtona. Te, „maaliskuun vastustajat” voitte täysin tyytyä tähän kongressin asenteeseen.

„Entä Paul Levi? Miten suhtaudutte häneen? Miten häneen suhtautuvat ystäväne? Millaisen asenteen kongressi ottaa häneen?” — nämä kysymykset olivat jo pitkän aikaa polttaneet kieltäni.

— Valitettavasti Paul Levi on nyt erikoinen kysymys,— vastasi Lenin.— Syy siitä on suurimmalta osaltaan itsessään Levissä. Hän on loitonnut meistä ja mennyt itsepäisesti johonkin umpikujaan! Sen saitte nähdä omakohtaisesti, kun kävitte niin pontevaa agitaatiota edustajistojen keskuudessa. Olin sitä mieltä, että hänellä on kiinteät siteet proletariaattiin, vaikka vaistosinkin hänen suhteissaan työläisiin eräänlaista pidättyväisyyttä, tavaltaan kuin halua „pysytellä välimatkan päässä”. Hänen kirjasensa ilmestymisajasta aloin häntä epäillä. Pelkään, että hänessä on suurta taipumusta itsetutkisteluun ja itseihailuun, että hänessä on jonkin verran kirjallista kunnianhimoa. „Maaliskuun esiintymisen” arvostelu oli välttämätöntä. Mitä sitten antoi Paul Levi? Hän silpoi puolueen armottomasti. Hänen kritiikkinsä ei ole ainoastaan hyvin yksipuolista, liioiteltua, jopa kiukkuista, hän ei anna mitään sellaista, jonka mukaan puolue voisi suunnistautua. Hänestä päätellen on syytä epäillä häneltä puuttuvan solidaarisuuden tunnetta puolueeseen. Ja juuri se seikka on ollut syynä monien rivijäsentoverien paheksumiseen. Se on tehnyt

¹ Ks. V. I. Lenin, Teokset. 32. osa, ss. 444—453.— Toim.

heidät sokeiksi ja kuuroiksi Levin kritiikkiin sisältyvälle paljolle oikealle. Sillä keinoin muodostui mieliala — se tarttui toisiinkin jaostoihin kuuluviin tovereihin — joka nostatti kiistan kirjasesta tai oikeastaan Paul Levin persoonasta erikoiseksi väittelyjen aiheeksi sen sijaan, että olisi väitelty „hyökkäysteoreetikkojen” ja „vasemmistolaisten” väärästä teoriasta ja huonosta käytännöstä. Nämä saavat olla kiitollisia Leville siitä, että he selvisivät toistaiseksi niin huokealla, liian huokealla. Paul Levi on itse pahin vihollisensa.

Leninin viimeiset lauseet minun sieti kuunnella ilman vasta-aitteitä, mutta hänen muita mielipiteitään vastaan protestoin tarmokkaasti ja sanoin:

„Paul Levi ei ole kunnianhimoinen, omahyväinen kynäilijä. Hän ei ole kunnianhimoinen poliittinen karrieristi. Hänen onnettomuutensa oli se, että hän joutui liian nuorena puolueen johtoon. Kun Rosa, Karl ja Leo¹ murhattiin, hänen piti ryhtyä johtoon, vaikka olikin usein sitä vastaan. Se on tosiasia. Vaikka hän ei toverihimme nähden osoita erikoista lämpöä ja pysyy yksinäisenä, niin olen kuitenkin varma, että hän olemuksensa kaikin säikein kuuluu puolueeseen ja työläisiin. Onneton „maaliskuun esiintyminen” järkytti häntä aivan sielun syvimpään. Hän oli vakuumuksellisesti sitä mieltä, että se asetti kevytmielisesti puolueen olemassalon kortin varaan ja hävitti sen, minkä puolesta Karl, Rosa ja Leo sekä monet muut olivat antaneet henkensä. Hän itki, kirjaimellisesti itki kivusta ajatellessaan, että puolue oli tuhoutunut. Hän piti sen pelastamista mahdollisena ainoastaan sillä ehdolla, että käytettiin kaikkein kärkevimpiä välineitä. Hän kirjoitti kirjassensa samanlaisessa mielentilassa, kuin legendaarinen roomalainen syöksyi auenneeseen kuiluun vapaaehtoisesti, kun toivoi voivansa henkensä hinnalla pelastaa isänmaan. Paul Levillä oli mitä puhtain ja epätavallakin tarkoitus. Hän tahtoi parantaa eikä rikkoa”.

— En tahdo kiistellä kanssanne siitä,— vastasi Lenin.— Olette parempi Levin puolustaja kuin hän itse. Mutta tiedättehän, ettei politiikassa ole merkitystä tarkoituksella, vaan tuloksella. Teillä, saksalaisillahan, on sananparsi, joka kuuluu „tie helvettiin on kivetty hyvillä aikomuksilla”. Kongressi tuomitsee Paul Levin ja on häntä kohtaan ankara. Se on välttämätöntä. Levi tuomitaan kuitenkin ainoastaan kurinrikkomuksesta eikä poliittisesta perusnäkökannasta, mikä hänellä on. Ja kuinka sellainen kävisikään päinsä hetkellä, jolloin se näkökanta tunnustetaan oikeaksi! Niin muodoin Paul Leville on tie auki palata riveihimme. Kun hän

¹ *Leo Jogihes* (Tyszko) — Puolan ja Saksan työväenliikkeen toimihenkilö.— *Toim.*

ei vain itse tukkeaisi tietään. Hänen käsissään on hänen poliittinen kohtalonsa. Hänen tulee kurinalaisena kommunistina alistua kongressin päätökseen ja häipyä pois poliittisesta elämästä joksi-kin aikaa. Se on tietenkin tuntuva hänestä hyvin katkeralta. Olen hänelle myötätuntoinen, ja minun on häntä vilpittömästi sääli. Uskokaa pois. Mutta en voi vapauttaa häntä kovasta koetuksesta.

— Levin tulee omin neuvoin lunastaa tekonsa. Se on hänelle voimaperäisen työn ja rauhallisen itsemietinnön aikaa. Hän on iältään nuori eikä ole ollut kauan puolueessa. Hänen teoreettisessa tietotasossaan on paljon aukkoja, ja kansantaloustieteen alalla hän on vielä marxismin valmentavalla luokalla. Perusteellisemmän lueskelun jälkeen hän palaa luoksemme varmoin periaattein ja on parempi ja varmempi puoluejohtaja. Meidän tulee kyetä säilyttämään Levi sekä hänen itsensä tähden että myös asian tähden. Meillä ei ole kykyjä liikaa, ja meidän on pidettävä arvossa sitä, mitä meillä on. Ja jos Paul Levistä antamanne luonnekuva on oikea, niin lopullinen ero proletariaatin vallankumouksellisesta kärkijoukosta tuottaa hänelle parantumattomat haavat. Puhukaa hänen kanssaan kaikesta toverillisesti, auttakaa häntä näkemään asiat siinä muodossa kuin ne ovat, yhteiseltä näkökannalta eikä hänen henkilökohtaisen „oikean kantansa” näkökulmasta. Kannatan teitä siinä. Jos Levi alistuu kuriin ja käyttäytyy oikein,— hän voi esimerkiksi toimia avustajana puoluelehdistössä ilman nimikirjoitusta, voi julkaista muutaman hyvän kirjasen jne.— ja kolmen tai neljän kuukauden kuluttua vaadin avoimessa kirjeessä hänen rehabilitoimistaan. Hänen on kestettävä tulikaste. Toivokaamme, että hän sen kestää.

Huokaisin. Sydämeeni hiipi kylmän karmeaa tuntoa, että edessäni oli jotain torjumatonta, jonka seurauksia oli mahdotonta arvata etukäteen. Sanoin vastaukseksi:

„Kallis toveri Lenin! Tehkää voitavanne! Teillä, venäläisillä, on vapaat kädet antaaksenne iskuja. Te levitätte nopeasti sylinne painaaksenne sydäntänne vasten. Tiedän puoluehistoriastanne, että teillä kiroukset ja siunaukset voivat seurata toisiaan kuin tuulenpuuskahdus arolla. Me, „Lännen ihmiset”, olemme sitä vastoin hitaampiliikkeistä verta. Meitä painaa niiden historiallisten kerrostumien taakka, joista Marx puhui. Pyydän teitä vielä kerran koko sydämeistäni: tehkää kaikki mahdollinen, ettemme menettäisi Leviä”.

Lenin vastasi:

— Olkaa rauhassa, täytän teille antamani lupauksen. Kun vain itse Levi kestäisi kaiken.

Lenin sieppasi aivan tavallisen, jonkin verran kuluneen lippalakkinsa ja lähti luotani rauhallista tarmokasta käyntiä.

* * *

Oli täysin luonnollista, että Saksan edustajistoon kuuluvat „oppositiolaiset”, tovv. Maltzan, Neumann, Francken ja Müller, tunsivat palavaa halua tavata Leniniä voidakseen kokemuksensa pohjalla valaista hänelle „maaliskuun esiintymisen” luonnetta ja seurauksia. Tov. Francken oli edustajana Reinin maakunnasta, muut kolme olivat ammattiliittotyöntekijöitä. He aivan oikein pitivät hyvin merkityksellisenä sitä, että Kominternin johtajalle tehtäisiin selkoa luokkatietoisten ja täysin vallankumousmielisten laajojen proletaaripiirien mielialasta, samoin kuin sitä, että he voisivat lausua hänelle oman katsantokantansa „hyökkäysteoriasta” sekä siitä taktiikasta, jota tulee noudattaa. Luonnollisesti heidän teki myös kovasti mieli kuulla Leninin mielipide heitä vaivaavista asioista. Lenin suhtautui tovereiden toivomukseen kuten „aivan itsestään selvään” asiaan. Sovittiin päivästä ja ajasta, milloin hänen piti tavata heidät minun asunnossani. Toverit tulivat hieman ennen kuin Lenin, sillä meidän piti sopia keskenämme väittelyihin osallistumisesta.

Lenin oli erinomaisen täsmällinen. Hän tuli huoneeseen melkein minuutilleen niin kuin oli sovittu, tapansa mukaan ilman muuta, niin että kiiyaasti kiistelevät toverit tuskin huomasivat.

— Hyvää päivää, toverit!

Hän kätteli jokaista ja istui keskeemme ottaakseen heti osaa keskusteluun. Minulle se kaikki oli tuttua, ja minusta oli aivan luonnollista, että jokainen toveri tunsii näöstä Leninin. Sen tähden ei pälkähtänyt päähänikään esitellä häntä heille. Kun oli kulunut kymmenisen minuuttia yhteisessä keskustelussa, eräs toveri vei minut syrjään ja kysyi hiljaa:

„Sanokaa, toveri Klara, kuka tuo toveri oikeastaan on?”

„Mitä, ettekö sitten tuntenutkaan häntä? Sehän on Lenin”.

Ystävänä sanoi: „Ei suinkaan, siinä sitä ollaan! Luulin, että hän odottaa kuin suuri herra ainakin. Ei kukaan rivitoveri pysty käyttäytymään yksinkertaisemmin! Sietää nähdä, kuinka entinen toverimme Hermann Müller kantaa juhlallisesti Reichstagissa takkinsa liepeitä oltuaan kerran valtiokanslerina”.

Minusta tuntui, että „oppositiipuolen toverit” ja Lenin pitivät toisilleen tutkintoa. Lenin ilmeisesti yritti enemmänkin kuunnella, vertailla, tehdä toteamuksia ja orientoitua sen sijaan, että olisi itse „lukenut ääneen johtavia artikkeleita”, vaikkei hän yleensä salannut mielipidettään. Hän teki kysymyksiä väsymättä ja seurasi hyvin tarkkaavaisesti tovereiden puheita vaatien usein selityksiä sekä lisätietoja. Hän tähdensi kovasti laajojen työtätekevien joukkojen keskuudessa suoritettavan suunnitelmallisen järjestyneen työn tärkeyttä sekä kovan kurin ja sentralisaation vält-

tämättömyyttä. Lenin sanoi minulle myöhemmin, että hänelle oli tuosta tapaamiskerrasta jäänyt hyvä vaikutelma.

— Mainioita poikia, nuo Maltzanin ja hänen tovereidensa laatuiset Saksan proletarit! Oletan kernaasti, etteivät he pysty radikaalien valehtelutorilla nieleksimään palavaa tappuraa. En tiedä, kelpaavatko he iskujoukoksi. Mutta siitä asiasta olen aivan varma, että nimenomaan sellaisista ihmisistä kuin he muodostuu laajoja tiiviitä vallankumouksellisia proletarijoukkoja, että ne ovat tärkeintä perusvoimaa, joka kantaa hartioillaan koko työtaakan tuotannossa sekä ammattiliitoissa. Sellaisia aineksia meidän tulee koota ja saada toimintaan. He yhdistävät meitä joukkoihin.

Muuan muistelman, joka ei ole poliittisluonteinen. Kaikista talomme ihmisistä oli oikeaa juhlaa aina se, milloin Lenin tuli käymään luonani, niin ovella seisovista puna-armeijalaisista kuin keittiöpalvelijatyöstä sekä Lähi- ja Kauko-Idän edustajista, jotka asuivat samassa suuressa huvilassa missä minäkin. Se oli entinen rikkaan tehtailijan talo, jonka vallankumous oli antanut Moskovan Kommuunin omaisuudeksi.

„Vladimir Iljitš tuli!” Tämä tieto levisi suusta suuhun, kaikki odottivat häntä valppaina, riensivät isoon eteiseen tai kerääntyivät portille häntä tervehtiäkseen. Heidän kasvoillaan loisti vilpityn ilo, kun hän kulki ohi ja tervehti hymyillen leppoisaa hymyään tai vaihtaen milloin kenenkin kanssa pari sanaa. Toiselta taholta ei ollut teennäisyyden häivääkään, puhumattakaan liehakoimis-halusta, ja toiselta taholta ei jälkeäkään alentuvaisesta ylemmydentunnosta tai efektin tavoittelusta. Kaikki kongressiin Dagestanista ja Persiasta saapuneet edustajat samoin kuin Paul Levin ansiosta kuuluisiksi tulleet merkillisen erikoispukuiset „turkestanilaiset”, puna-armeijalaiset, työläiset ja toimitsijat, kaikki pitivät Leninistä kuten oman joukkonsa miehestä, ja hän tunsu olonsa kotoiseksi heidän parissaan. Sydämellinen veljellinen tunne lähensi heidät.

* * *

„Hyökkäysteoreetikot” eivät saavuttaneet lainkaan menestystä valiokuntain neuvotteluissa ja täysistunnoissa käydyissä väittelyissä. Korjaamalla ja täydentämällä „Kominternin taktiikka” selostuksen teesejä he toivoivat kuitenkin katsantokantajensa pääsevän voitolle. Sellaisia korjauksia tekivät saksalainen, itävaltalainen ja italialainen edustajisto. Toveri Terraccini puolusti niitä korjauksia. Niiden hyväksymisen puolesta tehtiin kiihkeästi agitaatiota. Mikä päätös sitten tulee hyväksytyksi? Äärimmäisen jännittänyt ilmapiiri vallitsi Kremlin tilavassa ja korkeassa salissa, jossa kommunistisen kansantalon

kirkkaanpunainen väri lieventää kullanvälkkeisen keisarinhovin kylmää ja jäyhän arvokasta sävyä. Sadat edustajat ja sankka kuuntelijajoukko seurasi istuntojen kulkua hyvin ankarassa hermojännityksessä.

Lenin ottaa puheenvuoron. Hänen puheensa on mestarillinen näyte hänen vakuuttamistaidostaan. Ei ole pienintäkään merkkiä retorisesta kaunistelusta. Hänen puheensa vaikutusvoimana on ainoastaan hänen selvä ajatuksensa, todistelun armoton logiikka ja johdonmukaisesti noudatettu linja. Hän viskeele lauseitaan kuin hiomattomia kivenjätkäleitä ja muodostaa niistä viimeistellyn kokonaisuuden. Lenin ei tahdo sokaista eikä viehättää, hän tahtoo ainoastaan vakuuttaa. Hän saa vakuuttuneeksi ja siten viehättää. Ei sointuvilla kauniilla sanoilla, jotka huumaavat, vaan kuultavan kirkkaalla ajatuksella, joka itsepetoksetta käsittää yhteiskunnallisten ilmiöiden maailman niiden todellisessa muodossa ja paljastaa säälimättömän totuudellisesti „sen mitä on”.

Vuoroin viheltävinä piiskan iskuina, vuoroin musertavina miekanlyönteinä Leninin mielipiteet putoilevat niiden niskaan, jotka tavallaan urheilevat „teorian jähdillä” ja jotka eivät ymmärrä, mikä nimenomaan turvaa meille voiton.

— Vasta silloin, kun pystymme taistelun kulussa vetämään puolellemme enemmistön työtätekeviä joukkoja, ei ainoastaan työläisenemmistöä, vaan myös enemmistön riistettyjä ja sorrettuja, vasta silloin me todella voitamme.

Jokainen vaistosi, että nyt käytiin ratkaisevaa taistelua. Kun puristin ihastuksen vallassa hänen kättään, en malttanut olla sanomatta hänelle:

„Kuulkaahan, toveri Lenin, meillä jonkin kokouksen puheenjohtaja jossakin pahaisessa maaseutukaupungissa pelkäisi puhua niin suorasukaisesti, niin yksinkertaisesti kuin te. Hän pelkäisi osoittavansa „vaillinaista sivistystä”. Mielestäni teidän puhe-taitonne on verrattavissa ainoastaan Tolstoin suureen taiteeseen. Teillä on samanlainen voimakas ehjä viimeistely linja, sama vääjäämätön totuuden tunto. Kauneus on siinä. Kenties se on slaavilaisen luonteen erikoinen tuntomerkki?”

— En tiedä sitä,— vastasi Lenin.— Tiedän ainoastaan sen, että kun olen esiintynyt „puhujan ominaisuudessa”, olen aina ajatellut työläisiä ja talonpoikia kuulijakuntanani. Olen tahtonut heidän ymmärtävän minua. Puhuipa kommunisti missä hyvänsä, hänen on ajateltava joukkoja, hänen on puhuttava heille. On muuten hyvä, ettei kukaan kuullut teidän hypoteesianne kansallisesta psykologiasta. Voitaisiin sanoa, että katsokaas vain, ukko antautuu kohteliaisuuksien pauloihin. Meidän tulee olla varovaisia, ettei suinkaan synny epäilystä, että me molemmat vanhat olemme salaliitossa „vasemmistolaisia” vastaan. „Vasemmistolaiset” kun eivät näes harrasta lainkaan juonitteluja ja salaliittoja.

Äänekkäästi nauraen Lenin kiiruhti palaamaan salista työnsä ääreen, mikä oli odottamassa.

Lähtöpäivänäni Lenin tuli hyvästelemään minua ja evästämään „hyvillä neuvoilla”, joita hänen mielestään „tarvitsin”.

— Ette ole tietenkään täysin tyytyväinen kongressin lopputulokseen,— hän sanoi.— Ette salaa sitä, että mielestänne kongressi menetteli epäloogillisesti siinä, että erotti sittenkin Paul Levin puolueesta, vaikka oli ottanut hänen kanssaan yhtäläisen linjan periaatteellisesti ja taktillisesti. Siitä piti seurata rangaus. En tarkoita tällöin yksinomaan Levin virheitä, joista olen puhunut aikaisemmin. Tarkoitin pääasiallisesti sitä, miten kovasti hän vaikeutti joukkojen valtaamistaktiikan toimeenpanoa. Hänen pitää samoin tunnustaa virheensä ja ottaa niistä itselleen oppia, sillä hän ottaa pian taas poliittisten kykyjensä ansiosta puolueen johdon vastuulle.

Vastasin siihen: „Uskon, että on olemassa ainoastaan yksi tie, jolla Levi voisi alistua Kominternin kuriin kieltäytymättä katsomuksistaan. Hänen tulee luopua Reichstagin edustajan jäsenkirjastaan ja lopettaa aikakauslehtensä julkaiseminen sellaiseen numeroon, jossa hän antaisi täysin objektiivisen arvion III Maailmankongressimme työstä historian korkealta vartiopaikalta. Se ei tietenkään kiellä kriittistä suhtautumista siihen työhön, vaan päinvastoin yhtä lailla hänen kuuluu tehdä julkilausuma, että vaikka hän pitää häntä vastaan tähdättyä edustajakokouksen päätöslauselmaa vääränä ja epäjohdonmukaisena, niin hän alistuu siihen asian etujen nimessä. Poliitikkona ja ihmisenä Paul Levi ei menettäisi mitään ottaessaan sellaisen askeleen, jossa ilmenisi hänen miehuullisuutensa ja itsehillintänsä, vaan ainoastaan voittaisi. Vastoin vihamiestensä ilkeitä epäilyjä hän pystyisi todistamaan, että kommunismi on hänelle kaikkein kalleinta”.

— Ehdotuksenne on erinomainen, todella erinomainen,— virkkoi Lenin.— Mutta hyväksyykö sen puolueesta erotettu Levi? Joka tapauksessa toivon, että Levin arvioinnissa olisi pohjimmaisena perustana teidän kiihkeä optimisminne eikä monien muiden pessimismi. Lupaan teille vielä kerran, että esitän puolueelle avoimen kirjeen Levin ottamisesta puolueeseen takaisin, ellei hän itse vain tee mahdottomaksi sellaista askelta. Mutta palatkaamme pääasiaan: teitä pitäisi tyydyttää III kongressin kaikki päätökset kokonaisuudessaan. Niillä on varsin tärkeä historiallinen merkitys ja Kominternin kehityksessä ne ovat todella „käännekohta”. Niihin päättyy sen ensimmäinen kehitysvaihe vallankumouksellinen joukkopuolue päämääränä. Sen tähden kongressin piti tehdä perusteellinen loppu niistä vasemmistolaisten harhakuvitelmistä, että maailman vallankumous edistyy lakkaamatta rajua alkuvauhtiaan, että me olemme toisen vallankumouksellaan harjalla ja että yksinomaan puolueen tahdosta ja sen aktiivisuudesta riippuu

lippumme voiton turvaamismahdollisuus. Tietenkin paperilla ja kongressi-istuntosalissa on helppo „tehdä” vallankumous ilmatomassa tilassa, joka on tykkänään vailla objektiivisia ehtoja, ja julistaa se pelkästään „puolueen maineikkaaksi teoksi” — ilman joukkojen osanottoa. Mutta loppukädessä se ei ole edes vallankumouksellinen, vaan jokin suoranaisesti pikkuporvarillinen katsantokanta. Ne „vasemmistolaisyhmykset” ovat saaneet saksalaisten „maaliskuun esiintymisessä” sekä „hyökkäysteoriassa” konkreettisen ja hyvin selvän ilmaisunsa. Kävi niin, että niiden hävittämiseksi teitä kuritettiin, joudutte maksamaan ne omalla nahallanne. Tilitystä tehtiin kansainvälisessä mitassa.

— Nyt teidän tulee yrittää noudattaa Saksassa ainoana lujana puolueena meidän hyväksymäämme taktiikkaa. Niin sanottu „rauhan sopimus”, joka on solmittu teidän kesken ja jonka olemme jotenkuten saaneet kokoon, ei voi olla sellaisenaan lujana pohjana sille. Siitä tulee itsepetosta, ellei teitä innoita vasemmalta sekä oikealta vilpiton ja rehellinen pyrkimys toimia yhtenäisenä puolueena selvän ja määrätyn poliittisen linjan pohjalla. Teidän tulee kaikesta haluttomuudestanne ja tuntemastanne vastenmielisyydestä huolimatta ehdottomasti kuulua puolueen Keskuskomiteaan. Ettekä saa sieltä enää karata, vaikka itsensä tuntuksikin, että teillä on siihen oikeus tai olette jopa velvollinen sen tekemään. Teillä ei ole mitään muuta oikeutta kuin oikeus palvella raskaana aikana puoluetta ja proletariaattia. Velvollisuutenne on nyt saada puolue säilymään. Panen teidät henkilökohtaisesti vastaamaan siitä, ettei puolueessa tapahtuisi minkäänlaista hajaannusta. Aivan äärimmäisessä tapauksessa voidaan sallia hyvin pienen ryhmän eroaminen. Teidän tulee olla vaativainen nuoria tovereita kohtaan, joilla ei ole vielä syvällistä teoreettista valmennusta eikä paljon käytännöllistä työkokemusta, ja samalla teidän tulee suhtautua heihin hyvin kärsivällisesti.

Keskeytin silloin Leninin „opetussaarnan” hämmästyneenä: „Onko teillä sitten epäilyksiä siinä suhteessa?” Opettajani nauroi sanoen: „Ei, mutta minulla on kokemusta”. Sitten hän jatkoi:

— On erittäin tärkeää, että kokoatte lippumme ympärille entisiä tovereita, joilla on jo ansioita työväenliikkeessä. Tarkoitin sellaisia tovereita kuin Adolf Hofmann, Fritz Geyer, Dauming, Fries ynnä muita. Ja heihin nähden teidän pitää osoittaa kärsivällisyyttä, ei saa julistaa heti, että „kommunismiin puhtaus” on vaarassa, jos sattuu jolloinkin, että he eivät pysty muotoilemaan kommunistista ajatustaan selvästi ja täsmällisesti. Näillä tovereilla on hyvin varma aikomus tulla hyväiksi kommunisteiksi, ja teidän pitää auttaa heitä tulemaan sellaisiksi. On täysin ymmärrettävää, että ette saa tehdä mitään myönnytyksiä reformistisille teoriajätteille. Reformismia ei saa salakuljettua meille jonkin väärän lipun varjolla. Mutta teidän tulee panna sellaiset toverit

vastaaviin oloihin, että he voisivat puhua ja toimia ainoastaan kuin kommunistit. Siitä huolimatta joudutte kenties, jopa varmasti kestäämään milloin mitään pettymyksiä. Jos joudutte menettämään yhden toverin, joka „suistuu raiteilta”, niin pystytte varmalla ja viisaalla toiminnalla säilyttämään kaksi, kolme tai kymmenen toveria, jotka ovat tulleet yhtäikaa hänen kanssaan joukkoonne ja joista on tullut oikeita kommunisteja. Sellaiset toverit kuin Adolf Hofmann, Dauming jne. tuovat puolueeseen mukanaan kokemusta ja tiettyä asiantuntemusta. He ovat ennen kaikkea yhdistäviä eläviä niveliä puolueen ja laajojen työläisjoukkojen välillä, joiden luottamusta he nauttivat. Kaikki riippuu joukoista. Emme saa pelotella heitä „vasemmalta tulevilla tyhmyyksillä” emmekä „oikealta tulevilla kauhuilla”. Valtaamme puolellemme joukkoja, jos ryhdymme niin suuressa kuin pienessä toimeen kuten vuorenlujat kommunistit. Joudutte nyt Saksassa läpäisemään tutkinnon joukkojen valtaustaktiikassa. Älkää tuotako meille pettymyksiä, älköönkään ensimmäisenä askelena siinä suunnassa olko puolueen hajaantuminen. Pitää aina ajatella joukkoja, Klara, ja silloin suoritate vallankumouksen kuten me sen suoritimme: joukkojen kanssa ja joukkojen kautta.

* * *

Tämän jäähyväiskeskustelun jälkeen kävin Moskovassa kahdesti, ja oloikaani synkensi kuin musta varjo se, että en voinut puhua Leninin kanssa enkä tavata häntä. Vaikea tauti oli kaatanut hänet, niin voimakkaan ja niin lujaluontoisen. Mutta vastoin kaikkia ilkeitä huhuja ja ennustuksia hänen vointinsa parani vähitellen. Kun matkustin lokakuun lopussa 1922 Kominternin IV Maailmankongressiin, niin tiesin näkeväni Leninin. Hän oli tervehtynyt siinä määrin, että hänen piti puhua aiheesta: „Viisi vuotta Venäjän vallankumousta ja maailman vallankumouksen näköalat”¹. Olisiko voinut ajatella sen parempaa juhlahajjaa Venäjän vallankumoukselle kuin että sen tervehtynyt nerokas johtaja tulee puhumaan vallankumouksesta proletarisen kärkejoukon edustajille? Heti tulopäiväni jälkeisenä päivänä tuli iloisen kiihottuneessa mielentilassa luokseni muuan toveri, joka lienee periytynyt vanhalta „järjestykseltä” uudelle:

„Toveri, teitä tahtoo tavata Vladimir Iljitš, herra Lenin, hän on pian täällä”.

Tämä ilmoitus jännitti mieleni niin, että en ensi hetkellä kiinnittänyt lainkaan huomiota koomilliseen „herra Leniniin”. Kavahdin heti paikalla pystyyn kirjoituspöydän äärestä ja ryntäsin ovelle. Vladimir Iljitš oli jo siinä, yllään harmaa

¹ Ks. V. I. Lenin, Teokset, 33. osa, ss. 380—394.— Toim.

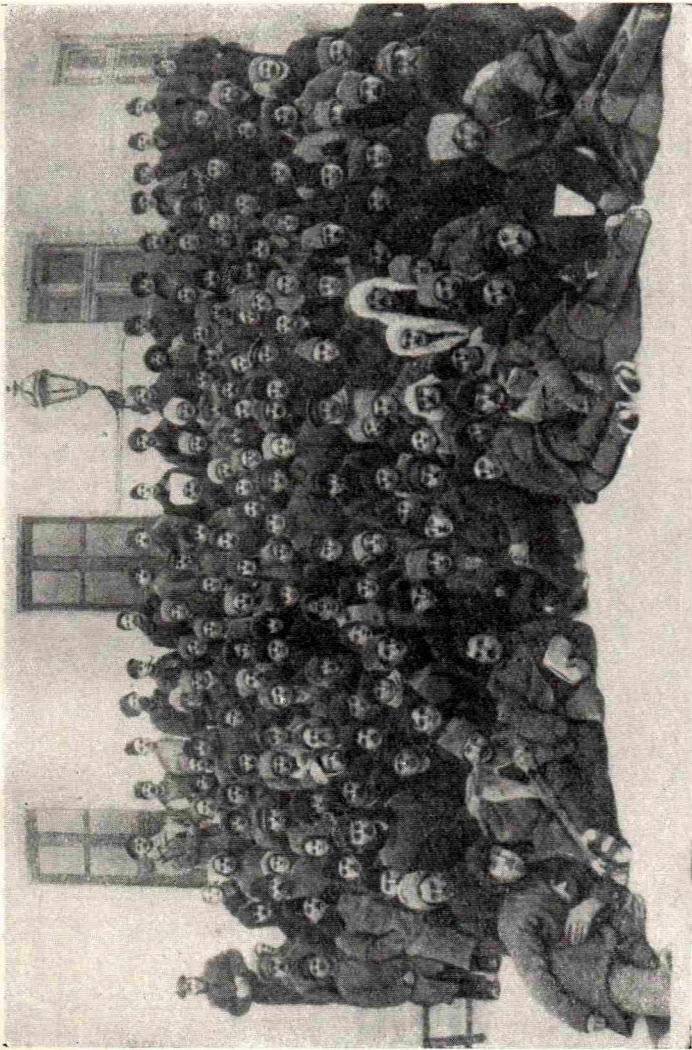
french-mallinen takki, virkeänä ja vankkana niin kuin oli ollut ennen sairauttaan. Nauroin kyynelet silmissä, onnellisena kuin lapsi. Lenin asettui mukavasti kirjoituspöydän ääreen.

— Älkää olko huolissanne,— vastasi hän kysellessäni hänen vointiaan.— Voin aivan hyvin ja olen täysin vahvistunut, olenpa tullut „järkeväksikin” ainakin herrojen tohtorien sanastoa käyttäen. Teen työtä, mutta en ylivoimaisesti, ja noudatan tiukasti lääkärien määräyksiä. Kiitän nöyrimmästi, en tahdo sairastaa enää. Se on ikävää, työtä on paljon, enkä halua, että Nadežda Konstantinovna ja Maria Iljinična joutuvat uudestaan huolehtimaan ja näkemään vaivaa sairaan hoidosta... Maailman historia on ilman minuakin astunut Venäjällä sekä muualla maailmassa eteenpäin. Puoluetoverimme ovat tehneet työtä hyvin, hyvin yksimielisesti, ja se on tärkeintä. Kaikilla heillä on ollut ylettömästi työtä ja olen oikein iloinen, että voin hiukan ottaa siitä osalleni.

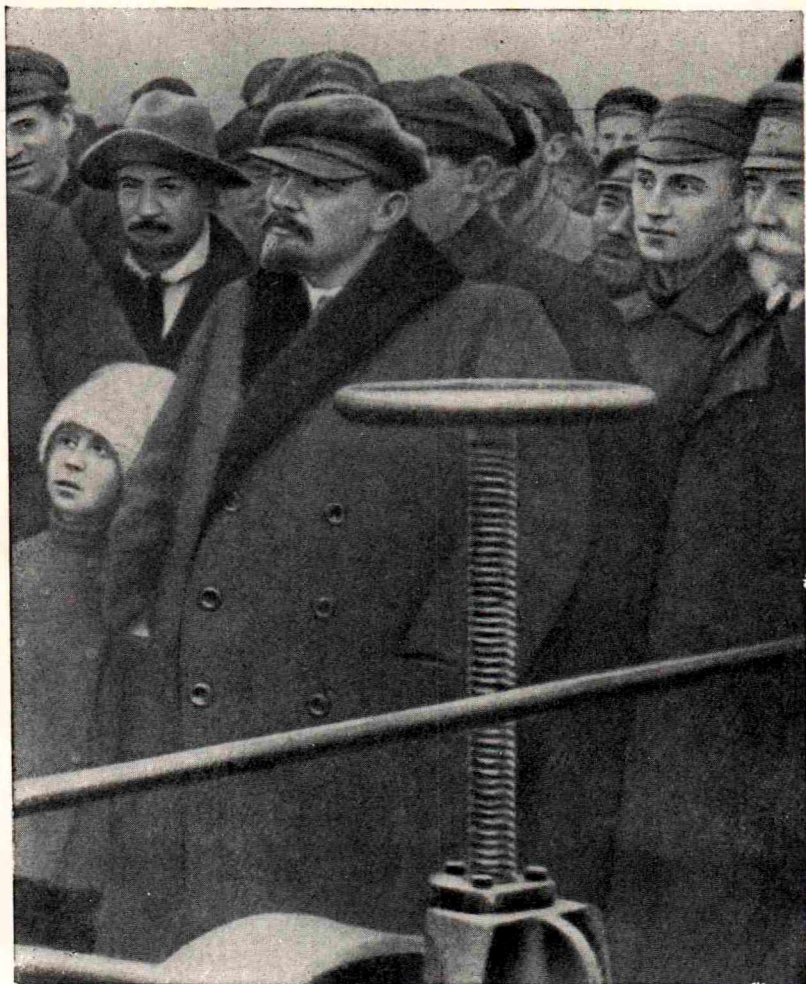
Sen jälkeen toveri Lenin kysyi minulta hyvin sydämellisesti poikiani niin kuin aina tavatessamme ja lopulla vaati minua selostamaan Saksassa ja Saksan puolueessa vallitsevaa tilannetta. Tein lyhyen ilmoituksen pitäen koko ajan mielessä, etten saanut häntä väsyttää. Hänen toivomuksessaan vaistosin ajatuksen, joka sitoi puheemme Kominternin III kongressin aikana käytyyn keskusteluun. Hän teki pilaa minun silloisesta „alentuvaisen ymmärtäväisestä psykologiastani” Levin jutussa.

— Vähemmän psykologiaa, enemmän politiikkaa,— sanoi Lenin.— Levin asiasta käydyssä väittelyssä olette muuten näyttäneet, että tekin pystytte siihen. Hän ansaitsi täydelleen ankaran arvostelunne. Levi itse likvidoi itsensä nopeammin ja perusteellisemmin kuin sen olisi voinut tehdä hänen pahin vihollisensa. Meille hänestä ei ole nyt lainkaan vaaraa. Meille hän on nyt sosialidemokraattisen puolueen yksi numero — eikä sen enempää. Eikä hän voi meille tullakaan miksikään muuksi, vaikka joutuiskin näyttlemään siellä jotain osaa. Se muuten ei olekaan vaikeaa, koska se puolue hajautuu. Mutta Rosan ja Karlin lähimmälle asetoverille ja ystävälle se on häpeällisin loppu mitä saattaa kuvitella. Niin, häpeällisin. Senpä tähden ei olisi voinut lainkaan olettaa, että hänen poistumisensa ja petturuutensa voisi järkyttää vakavasti Kommunistista puoluetta tai vahingoittaa sitä. Pienissä piireissä on tapahtunut pientä järkytystä ja erillisiä henkilöitä on pudonnut pois. Puolue on terve, se on terve perustaltaan. Se on oikealla tiellä tullakseen joukkopuolueeksi, joka johtaa vallankumouksellista joukkoa, Saksan proletariaatin puolueeksi... Entä kuinka on teidän oppositionne laita? — kysyi Lenin oltuaan hetken vaiti.— Onko se lopultakin oppinut johtamaan politiikkaa ja nimenomaan kommunistista politiikkaa?

Selostin asiaintilaa ja päätökseksi ilmoitin, että „Berliinin oppositio” aikoo asettaa IV Kansainvälisen kongressin tehtä-

V. I. Lenin II Yleisvenäläisen vuorityöläisten
kokouksen edustajain seurassa.
Valokuva, 1921

V. I. Lenin ensimmäisen neuvostolaisen sähköauran kokeilutilaisuudessa Moskovan Karjanhoitoteknillisen korkeakoulun opetus- ja kokeilutaloudessa (Butyrin maatila).

Valokuva, lokakuun 22 pñä 1921.

väksi tarkastaa edellisen kongressin kannanoton ja kumota sen. „Takaisin II kongressiin!” — on sen tunnuksena.

Leniniä huvitti tämä „verraton yksinkertaisuus”, kuten hän sitä sanalleen nimitti.

— „Vasemmistolaiset” toverit pitävät Kominternia eräänlaisena uskollisena Penelopena! — huudahti hän nauraen hyväntuulisesti.— Mutta eihän meidän Internationalemme kudo päiväs-aikaan purkaakseen kankaansa yöllä. Se ei voi sallia itselleen sellaista ylellisyyttä, että ottaa askelen eteenpäin ja heti sen jälkeen askelen taakse. Eikö tovereilla sitten ole silmiä nähdäkseen, mitä pelii heidän edessään aiotaan pitää? Mitä on muuttunut maailman tilanteessa, että joukkojen valtaaminen on lakannut olemasta meidän erikoistehtävämme? Sellaiset „vasemmistolaiset” ovat kuin Bourbonnit: he eivät oppineet mitään eivätkä unohtaneet mitään. Sikäli kuin on tiedossani, „vasemmistolaisen” kritiikissä piilee paitsi niiden virheiden kritiikkiä, joita tapahtui yhtenäisen rintaman taktiikkaa noudatettaessa, halu passittaa hiiteen koko yhtenäisen rintaman taktiikka. Kominternin tulevan edustajakokouksen ei pidä kumota, vaan vahvistaa, tähdentää ja tähdentää kovasti III kongressin päätöstä Kominternin toiminnan perustana. Ne päätökset ovat askel eteenpäin II kongressin työhön verrattuna. Meidän tulee rakentaa niiden pohjalla edelleen, muuten emme kehity joukkojen puolueeksi, proletariaatin johtavaksi vallankumoukselliseksi luokkapuolueeksi. Pyrimmekö valtaamaan vallan, pyrimmekö työläisten diktatuuriin, vallankumoukseen — kyllä vai ei? Jos kyllä, niin ei tänään ole sen paremmin kuin eilenkään muuta tietä kuin se, jonka III kongressi viitoitti.

Sitten Lenin ilmaisi tyytyväisyytensä siitä, että Neuvostovenäjällä elvytetään taloutta oikealla tavalla joskin vielä hitaasti. Hän luetteloi tosiasioita ja mainitsi kuvaavia lukuja.

— Mutta puhun siitä selostuksessani,— keskeytti hän kertomuksensa langan.— Nyt on jo kulunut se aikamäärä, jonka lääkäriyrannit sallivat ystävien tapaamiseen. Nähkääs nyt, miten olen tottelevainen. Mutta minun pitää sittenkin kertoa teille jotain sellaista, mikä ilahduttaa teitä erikoisesti. Ajatelkaahan, sain äskettäin kirjeen pienestä syrjäkylästä (olen valitettavasti unohtanut vaikean nimen.— *K. Z.*). Lähes sata lastenkodin lasta kirjoittaa minulle: „Rakas Lenin vaari, tahdomme kertoa sinulle, että meistä on tullut oikein kilttejä. Opiskelemme ahkerasti. Osaamme jo kirjoittaa ja lukea hyvin, teemme paljon muutakin hyvää. Peseydymme joka aamu hyvin ja pesemme kätemme syönnin edellä. Tahdomme, että opettajallamme on hyvä mieli, hän ei pidä meistä, kun olemme likaisia” jne. Nähkääs, rakas Klara, meillä on edistystä kaikilla aloilla, vakavaa edistystä. Opettelemme kulttuuria, peseydymme, vieläpä peseydymme joka

päivä. Katsokaa, meillä osallistuvat maaseudun lapsetkin Neuvosto-Venäjän uudestiluomiseen. Ja pitäisikö meidän näissä oloissa pelätä, ettei voitto ole meidän puolellamme? — Ja siinä kohdassa Lenin purskahti nauramaan, nauramaan entistä hyvintuulista nauruaan, jossa oli niin leppoisa ja voitonvarma sointi.

Muutamaa päivää myöhemmin kuuntelin hämmästyksen vallassa Leninin selostusta Venäjän vallankumouksesta, referaattia, jonka toipunut esittäjä uhkui raudanlujaa elämänhalua ja tahtoi ryhtyä yhteiskunnallisen elämän luovaan rakennustyöhön. Ja se oli kuitenkin sellaisen toipilaan puhetta, jota kuolema jo tavoitteli luisevilla kourillaan säälimättä. Mutta tämän viimeisen historiallisen tapauksen rinnalla ja samanarvoisena sydämessäni soi lakkaamatta se, miten päättyi viimeisellä kerralla keskusteluni Leninin kanssa. En ota huomioon mielipiteiden vaihtoa, sattumalta tavatessa. Se kerta liittyy hänen kanssaan käymääni ensimmäiseen „ei-poliittiseen” keskusteluun muodostaen kokonaisuuden. Kummassakin on koko Lenin, sama Lenin. Lenin, joka osasi nähdä suurta pienessä, osasi löytää pienen ja suuren välisen sisäisen yhteyden ja arvioida sen. Lenin, joka käsitti Marxin opin hengessä kansanvalistuksen ja vallankumouksen väliset kiinteät siteet. Lenin, jolle kansanvalistus merkitsi vallankumousta ja vallankumous kansanvalistusta. Lenin, joka rakasti palavasti ja epäitsekkäästi luovaa työtätekevää joukkoa ja varsinkin lapsia — näiden joukkojen tulevaisuutta, kommunismin tulevaisuutta. Lenin, jonka sydän oli yhtä avara kuin hänen ajatuksensa ja hänen tahtonsa ja josta tuli sen tähden proletariaatin verraton suuri johtaja. Voimakkaasta ja rohkeasta Leninistä tuli voittaja, sillä koko hänen olemuksensa perustuntona oli rakkaus uutta luovia joukkoja kohtaan, luottamus heihin, usko sen asian yleveyteen ja kauneuteen, jolle hän oli uhrannut elämänsä, usko sen riemuvoittoon. Senpä tähden hän kykenikin tekemään historiallisen „ihmeen” — Lenin siirsi vuoria.

